

apþkrif

Irodalmi folyóirat

megjelenik negyedévente

V. évfolyam, 4. szám
2012. tél

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám (*vers*)

Főszerkesztő-helyettes

Tarcsay Zoltán

Szerkesztők

Torma Mária (*próza*)
Reichert Gábor (*kritika*)
Erdei Tamás (*kép*)
veress dani (*kép*)
Turi Márton (*Apokrif Online*)

Spiritus rector

Fráter Zoltán

•

Munkatársak

Gál Soma (*szerkesztőségi asszisztens*)
Hegedűs Máté (*szerkesztőségi asszisztens*)
Radnóty Zoltán (*tördelés/design*)
Varjasi Szabolcs (*szöveggondozás*)

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 318 8350; (70) 578 3398
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda

Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Megjelent az ELTE BTK HÖK
Tudományos Bizottságának támogatásával

Copyright © 2012 Az Apokrif 2012/4. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 350 Ft

ISSN 2060-3207

Szépirodalom

Sós Dóra

Fehér hús • anyám 6

Szabó Márton István

Száraz levelek • Budapest Bécs 9

Palágyi László

sehonnai • utóhang 12

Mizser Attila

Töredékek Tomori Pálnak • Nagyítás 15

Gál Soma

Három..... 17

Mizsur Dániel

Négysoros • Akkor • Naplóbejegyzés helyett 25

Stolcz Ádám

Most belekötnék 27

Tóth Alexandra

Eső 28

Biró Krisztián

El-elköltöző 29

Bödecs László

Rekonstruál 30

Mechiat Zina

Száraz vér 32

Boldog-Bernád István

*A kampusz dicsérete • Sorok a Hradzsin egy falára •
Vonaton* 39

Halmi Tibor

Nietzsche tanítóványai – capriccio 41

Evellei Kata <i>fehér ruhák boltja • Fertőtlenítés</i>	45
--	----

Bartók Imre <i>A patkány éve</i>	47
--	----

Látószög

Turi Márton • A bomlás virágai <i>(Bartók Imre regényrészletéről)</i>	54
---	----

veress dani • Kinopravda a magosztályozóból <i>(Igor és Ivan Buharov Kelet-Európájáról)</i>	58
---	----

Látótávolság

Lengyel Imre Zsolt • Beszédtöredékek a szerelemről <i>(Turi Tímea: Jönnek az összes férfiak)</i>	62
--	----

Pethő Anita • Az illúzió kedvéért <i>(Szeghalmi Lőrincz: Levelek az árnyékvilágból)</i>	66
---	----

Tamás Péter • Felmérni a hiányokat <i>(Sopotnik Zoltán: Saját perzsa)</i>	69
---	----

Horváth Zoltán Dávid • A feltámadás mítoszai <i>(Darvasi László: Vándorló sírok)</i>	72
--	----

Illusztrációk

E számunkat Igor és Ivan Buharov szerzőpárosként, valamint a 40 Labor tagjaként Vasile Croattal és Nyolczas Istvánnal közösen készített filmjeinek kockái illusztrálják.

A címlap a Lassú tükör (2007), a hátlap a Kormányeltörésben (2011) című filmek képkockáinak felhasználásával készült.

Fehér hús

műfogsorral is mellre éhezel –
de csak ha rokon, kislány vagy csúnya.
két mondatod közt halk cuppogás.

egyedül maradtam a kamasz kis fehér hús.
szorongattad a markodban – én nem láttam jól.
talán mert túl hangos volt a zuhany.

újra tizennégy vagyok, és újra félek tőled.
húzogattad, a szőrzetemről kérdeztél.
a fabudin is öklendeztem.

merev hold feszült az égen.
elszívták a szúnyogok az összes levegőt.
suttogva matattál a lábam között:

könyörögtem – de az ujjad írt tovább.
érintettél – undorodom. levetem a bőröm.
a szavak kizsarolták a szégyenem.

40 Labor: A program, 1998

anyám

itt van ez a nő, az anyám.
húsz év után megbánta három férjét:
felnőtt lányához könyörögte magát,
a panellakásba, a gyerekek mellé.
befogadták. sütött-főzött,
lenövesztette a haját. így mamás.
ismételgette: ő buta, gyenge, öreg.
ma az óriássírnál állok girhesen, s tudom,
anyám éhes volt, és engem evett.

Száraz levelek

Emlékszel?

Tavaszi volt már, meg 25 fok,
te meg rosszkedvű, mert nem volt semmi
a könyvtárban, amit kerestél,
hát megálltunk enni
az öltönyház melletti görögbódénál.
A szaft túl sok, a szalvéta túl kevés,
a bódé fölött meg indokolatlan viharponyva.
És akkor a téren egy nénit keresztülvágott a villamos.
A villamos nem jött, te mérges voltál,
hogy az a közlekedés, a tömeg, meg hogy pótlóbusz.
Másnapra a sínek között felszórták
száraz levelekkel, két foltban, külön,
egymástól két méternyire.
Azóta néha úgy érzem, így kéne végezni,
a sínek között,
hosszú ideig állva becsomagolva,
hogy amikor elővesznek,
jókor legyenek jó helyen.

Igor és Ivan Buharov: *Egyvezérszavas védelem*, 2006

Igor és Ivan Buharov: *Viszlát mama!*, 1997

Budapest Bécs

(mókuskeréken)

Tanulni izmokat – mi mennyit ereszthet.
Kívánni jó utat. Szélcsendet. Bár volna.
Sátrat vetni, boltíves keresztet:
gyorskötözött gótikus kápolna.
Korán úton lenni – későn pedig fáradt.
Lasztminit szobákban találni békét.
Megismerni az openringi fákat.
Éjjel szántani Mariahilfét.
Gondolatot lógatni kettőspontra.
Fejezetet tervezni – mi után mi jönne?
Vállalni nagyot, lenni ideák bolondja.
Írni folyton, írni nagykönyvbe.

sehonnai

szigetnek képzeltem magam.
vagy legalábbis egy elvágódó félszigetnek.
közhelyesen egy határ felé tartottam
pedig nem nem soha nem láttam még
egyetlen országot sem.

a benzinkúton ahol már éjjel óta vesztegeltem
a kamionos nekem előre köszönt.
azt hiszem akkor irigyeltük egymást
bár nem tudhattuk ki tart hazafelé.

sorstalan és álomszerű volt az egyedüllet.
arról meg voltam győződve hogy aki rám néz
az a saját életét látja az arcomon
szinte láthatatlan voltam mint egy tükör.

ekkor már elég messze néha verset is írtam
s már hangosan gondolkodtam
azt hiszem újra gyermekké tett az anyanyelvem.

csak később vettem észre
a helyzetem mennyire képtelen:
vissza-visszapattantam a vágytalan német kisvárosokról
a helységnévtáblák után
kezddhettem mindent előlről.
ilyenkor elnémultam.
és leporoltam a nadrágom.

Igor és Ivan Buharov: *Jancsika és a libuskák*, 2009

Igor és Ivan Buharov: *Lassú tükör*, 2007

utóhang

most sivatag. beérett lázadás.

a költő elhullajtott morzsáit
melyekből utat képzeltem
föleszegették a madarak.

most elrugaszkodás
a szavaktól a falaktól.
hiába hiányzik
legalább egy leheletnyi *lehet*

pedig szeretném hinni
hogyan megtenni könnyű
és mondani nehéz
hogyan fényes alagút végén
sötétség.

de tét nélkül zajlanak le a sorok
ez már csak tettetett
tettetett

Töredékek Tomori Pálnak

Mit mondhatok majd magunkról...
A veszteség a győzelem aránya.
Amott a terasz, arrébb már mocsár...
Egy évad utolsó epizódja lesz.
Pétervárad, Bács, Eszék...
Egy évad utolsó epizódja lesz:
a határvidék, a kies szárnyvonal,
lám, mily erővel sorvad el.
A határvidék, a kies szárnyvonal.
Most még mozog, most előre visz.
Most fordul, félő, átkarol...

A veszteség a győzelem aránya.

A megálló lesz a sorrend.
A szakasz a fordulat.
Mit mondhatok majd magunkról...
Hogy bontható meg egy arcvonala...

Nagyítás

Nem tudja, hogy mire várhat,
ki lesz az eltítkolt rokon,
akit az albumokból kivágtak,
nem sztorizott halotti toron.
A dohányszagú ballonkabát,
előtérben puffadt porfogó.
Árnyéka nő, mint a délután,
mélysötét bozótson.

40 Labor: *A program*, 1998

Igor és Ivan Buharov: *Egyvezérszavas védelem*, 2006

Három

A három taxist fel sem fedeztem, míg nem költöztek másik utcába. Többen is voltak, de a padon ez a három öreg mindig ott ült, mindhármon napszemüveg, innen mondták a magukét, mintha egy magaslatról látnák az egész világot. De a várost biztosan.

Ez a város sosem volt mocskos. Már a nagy ipari forradalom karjai sem értek el idáig, de még a szocializmus gyáriasító hulláma sem tudta szabvány kockásra formálni. Egyetlen tízezeletes bálványt emelt magának; az ipar mindig nagy ívben megkerülte Keszthelyt. A Balaton fővárosa túlságosan fent hordta az orrát ahhoz, mintsem ellephe a beton.

Am bármennyire is polgári és úri próbált maradni, ellepte végül a gaz. A Vásártér gettóját emlékeim is őrzik, ahogy autózunk reggelente a szűk utcákon. Mint egy magát építgető labirintus. A kerítés a legtöbb helyen csak vasrács, falemezek meg sok ismeretlen szemét. Itt egy roncstelep foglalja az üres telket, amott giccses kocsmá; világító, korona formájú dísz hirdeti, szemben vele versenytársa; csillogó bababolt. Itt egyensúlyoztak minden reggel a lakók luxusautói is. Láttuk őket a mély betonárok felett, épp csak pár centi gumi állt a peremen. Valószínű, hogy a sofőrök nem csupán egyszer s véletlenül hajtották végre ezt a baklövést, hanem talán mindennapi mutatvány volt számukra, ráegyensúlyozni halálos pontossággal a mini szakadék két szélére. Fanyar balettelőadás lehetett, elképzeltem, ahogy kopasz férfiak illegnek ki a házakból, kecsesen intve üdvözlik egymást, persze már jónapottal, hiszen reggel nekik semmi dolguk, később sincs, a pénz az folyik magától, most is csak kocsikáznak egyet a városban modern Festeticsként, esetleg a haverokkal lődö-

rögnek. Szóval az üdvözet után beszállnak az autókba, amelyek vígan pattannak le az árok széléről az útra és gördülnek tova. Így képzeltem el, ha egyszer elmozdulnak azok az autók a padkáról. Látni sose volt lehetőségem se az előadást, se a tér lakóit, mintha régi szobrok lennének, olyan biztosan álltak minden reggel, s egy teremtetett lelket se lehetett találni az utakon. A temetőjük sem zavarta őket a szemközti grundon, ahol minden héten más karosszériák nyugodtak. Néha feltűnt egy körhinta vagy egy dodgemkamion, búcsúk előtt, utána is maradt még pár napig, aztán vitték tovább, kellett máshol a rokonságban.

Talán a három taxis is itt nőtt fel valamikor. Öregedtek, és mikor már nem lehetett, hát nem öregedtek tovább. Ki tudja, mikor hagyták abba. Száz éve is lehetett, ha úgy akarták. Most éldégélnék a padjukon, amit az építkezés velük együtt zavart ki a térről. Éveken át sétáltam el mellettük, mégsem figyeltem fel sosem a trióra, pedig most milyen feltűnőek a napszemüvegükkel, nyakuknál kigombolt ingükkel, ahogy terpeszkednek a lepattogzott festékű fehér fapadon. Az iskola ablakából láttam persze a taxikat, ott álltak a helyükön, néha embert is láttam ülni bennük, ácsorogni mellettük, rádióztak, esetleg még ki is gurult egy-egy autó, de szerintem csak tenni pár kört, munkájuk aligha akadt, pláne napközben. Este néha velem is megessett, hogy taxit rendeltem, ha egy éjszakai dévaj után haza akartam jutni, és a lábam már túl nehéz volt. De a párkákkal így sem találkoztam.

Így neveztem el őket, a három elválaszthatatlan sorskormányost, akik mintha vakok lennének a napszemüvegeik mögött. Három vak taxis, micsoda kép! Persze a padon nincs is szükség a vezetésre. Engem biztosan vezetnek így is, vakon hiszek bármilyen állításukban. Mindent tudnak. Nem is értem, miért nem ők vezetik az országot, miért nincsenek a kormányban. Talán mert pont az lenne a munkájuk, hogy álló nap azt tekerjék.

Persze sokkal inkább a nyelv, mint a volán fenegyerekei. Nem tudom, hova valósiak, de biztos, hogy sok büszke falusit megszégyenítenének a rengeteg káromkodással, amit ismernek és használnak. Apám csak botránkozott rajtuk, nem is értette, miért kellett az állomásukat pont a legforgalmasabb út mellé áthelyezni, így mindenki látja, és sajnos hallhatja is őket. Emlékszem, mennyire ideges volt, mikor először elmesélte, hogyan találkozott a Széchenyin a párkákkal meg néhány jelentéktelen társukkal – akik a falnak vagy a facsemetéknek dőlve ácsorogtak a járdán, mert nem voltak érdemesek a padra ülni – de bizonyos voltam benne, hogy beszélni csakis azt a hármat hallhatta.

– Észrevetted te eddig a taxisokat, akik a Főtéren voltak? – kérdezte hazaérve, hevesen.

– Embert alig láttam, csak a kocsikat állni egész nap.

– Na épp ez az, eddig én se, sőt, szerintem senki se vette észre őket, most meg az egész város hallhatja, milyen alpárian beszélnek.

– Miért, mit hallottál?

– Estére ott kellett parkolnom, akkor már ingyenes. Ahogy mentem vissza a kocsinhoz, ott káromkodtak meg bőfögtek, de valami irtózatosan hangosan.

– De mi történt? Mi felháborítót csináltak?

– Például elsétált mellettük valami nő, biztos ismerték, mert személyesebben szóltak hozzá, de hangosan, az meg sietett volna tovább, nyilván érezte, milyen kellemetlen, de azok a parasztok kiabáltak utána, hogy „még mindig jó nő vagy, Joli”, vagy valami ilyesmit.

Apám ilyen. Mindenki sérelmén botránkozik, de csak csendben mondja a magáét, a lovagias és bátor visszazólásokat. Ahogy én is. Akkor is persze helyeseltem, mennyire igaza van, tényleg milyen alpáriak azok a taxisok, de micsoda versenyeket rendezhetnek maguk közt, hiszen mással nem is kell foglalkozniuk, mint egymást szórakoztatni, meg legyőzni. Ezért indulnak a végtelen szitokver-

senyek meg fogadások, ki mennyit és meddig mer. Joli is így vált áldozattá, persze nem mint siető járókelő, hanem mint örömlány, aki munkából munkába megy, és talán meg is érdemli a szurkálást. Öregebb már, a párkák régről ismerik, és tudják, hol támadják, pont ők ne tudnák?

Keszthelyhez tartoztak a prostituáltak is, habár jól megbújtak, de részei voltak a turizmusnak. Ahogyan a kocsmák is megtöbbszöröződtek az évek során, 1925-ben a csodálatos szállodák és vendéglők mellett tizenegy várta a földeken megfáradt munkásokat, ma már hatvanat, hetvenet is össze tudnánk számolni, ahol muslincáink tengetik napjaik. Gombamód megsaporodtak a kocsmák, ugyanígy az örömlányok is, kurta szoknyájuk, agyonmosott topjuk és csizmájuk fel-feltűnt a házak árnyékában. Rendőri szem sosem láthatta meg őket, mi viszont nagyrészt ismertük mindet. Néhányuk nevét úgy forgattuk a nyelvünkön, akár a nevezetes kocsmákat, így Rozit, a szakadt hajléktalant, aki tizenöt éve kéregetett a szívgyógy-szerére, bár általában csak a Hetes kocsmáig tartott az alamizsna. Egyszer még egy gyűrött receptet is mutatott nekem, bárhonnan is szerezte, tényleg valamiféle szív-erősítőre szólt. Rozi volt a legjobb húsban, még ősszel is kibuggyantak hurkái a feszülő flitteres textildarabok alól. Volt egy ikerpár is, mi csak Jobbnak és Balnak hívtuk őket egymás között. Azóta sem tudom az igazi nevüket. Szókitettek voltak, lehetetlen színű rúzzsal kenték magukat, és nap mint nap egyformán öltöztek fel, habár nem lehetett túl nagy választék a gardróbjukban. Joli meg az idősebbek közé tartozott, ő is szőke volt, de természetes, és a legkevésbé kirívó. Szinte hétköznapien öltözött, de felesleges is lett volna mutogatnia magát. Ismerte már az egész város, a kuncsaftok bejáratott öregek voltak, ő testesítette meg, mi egy keszthelyi kurva. A közös bennük pedig a képesség volt a villámgyors olajra lépésre. A főnökeik keze is benne lehetett.

A szememben a párkák voltak ezeknek a lányoknak a futtatói. Biztos voltam benne, hogy a vének szövik a prosztik szálait, húzogatják őket városrészeken át, mézesmadzagként a férjek, magányos farkasok, önbizalomhiányos tinédzserek orra előtt, akik tudattalan bogárként követik fényüket: a kurvát. Ki láthat bennük menekülést, én sosem értettem, csak kívántam néha én is, hogy kiéljem magam rajtuk, hogy az agresszióm beléjük fojtsam, s ne abba, aki nem érdemli.

Álmodtam egyszer hasonlót. Kocsiban voltunk, és láthattam, amit csak akartam: hogyan járják ároktáncukat az Audik, a szürkületben csillogó sok aranylánctól és órától még reflektorfényt is kaptak, a fényben meg minden más is szép lett azonnal, a grund fém tetemei, a gyerekek koszos meztelensége, ahol játszanak a porban vagy a szemétdomb melletti homokozóban, ott rengeteg a homok, mi is onnan hoztunk egy fuvarnyit otthonra, nekik meg háznál van, és ott állnak, az autóból mindent látni, ezeket esély sincs megszelídíteni, most is a saját játékukat játszószák, ácsoltak egy kis keresztet, és feszül rá a plüssbaba, szögeket vernek a kezébe, lábába, még a fejébe is, mert apuka igen szereti ám az alkoholt, valahol ki kell élni a fájdalmat és a gyűlöletet, csak mégis beszél tovább az a baba, én még jó nő vagyok, igazán, alig futottam pár évet, a gyerekeket így sem érdekli, nem ijed meg egyik sem a gyilkosságtól, a babának továbbra sem fáj, pedig már folyik ki a bélés, már a gyomrából is kibuggyan az újabb szeg mellett, a beszédet nem bírja abbahagyni, én meg nem értem, miért nem hal már meg, miért válik egyre előbbé, hogy dögölne már meg, aztán izzadtan ébredek.

A párkák még ennek az álomnak is biztos azonnal tudnák a jelentését. Készültem rá sokszor, hogy beszélek velük, de sosem voltam elég bátor, hogy félidegeneket megszólítsak. Különösen nőügyben voltam félénk, nem értettem, hogyan tudnak mások megismerkedni lányok-

40 Labor: *A program*, 1998

40 Labor: *Metroul*, 1996

kal, én nem találtam rá sosem az alkalmakra. Utáltam hát a nagymenőket, de a nőket is.

Nonó, Deci bá és Morzsa. Terpeszkednek a szemüvegükben, mégis átütnek a tekintetükkel, mint a szegek. Megint izzadok, nagyokat nyelek, mert megszólalni olyan nehéz, ráadásul a lehető legjobban kell a szavaim változtatni, lemosnak a pályáról, ha lehetőségük van. Ha úgy akarják.

– Mit akarsz, öcsi? Mi itt dolgozunk, nem kéne elbasznod az időnket – szólít meg Deci bá.

– Biztos maguk látják a legtöbbet a városból. Sokat tudnak, ugye?

– Lehet itt tegezni, öcsikém, nyugodtan – vigyorog most már Nonó. – Való igaz, sokat látunk a városból, de sokat is teszünk érte. Nem meresztjük állandóan a segünket, ha azt hiszed.

– Komoly a mi munkánk, sokan nélkülünk nem érnének haza.

– Se máshova – mordul fel Morzsa.

– Ismerik Jolit...

– Hogyne – vágja rá Nonó –, jó nő az még most is...

– A fajtád viszi őt különösen. Akiknek tapasztalt, ügyes kell.... – folytatja Deci bá.

– Tied lehet, csak fizess meg – fejezi be Morzsa.

– Mennyi?

– Rajtad múlik egyedül...

– Attól függ, mit szeretnél bele...

– Ötezer – böki ki Morzsa.

Kifizetem, öt darab ezrest számolok, végtelen időnek tűnik, aztán mikor már a markában van, bólint. Én meg állok vele szemben, és már azt sem tudom, miért utálok a kurvákat.

Nem emlékszem belőle semmire. A sok gyalázat, a hajszálpontos terv valahol elveszett mélyen a képzeletemben, és a tér közepén ocsúdtam csak fel, ahogy a tákolt kerítés-

pótlók mellett siettem. Ahogy továbbsétáltam, igyekeztem olyan gyorsan haladni, mint egy árnyék. Hogy senki se lásson meg.

„Az utolsó munkám során egy gyömbérsörös üvegben mentettem egy kicsit abból a sajátos vörös anyagból, hogy azal írjak, de olyan sűrűvé alvadt, mint az enyv, úgyhogy nem tudom használni. De remélem, azért a piros tinta is megteszi, ha-ha.”

Hasfelmetsző Jack

Négysoros

I.

Mi minden marad ki,
ha elállsz nézésed elől.
A nyugodt terek melege.
Az örök készülődés otthonossága.

II.

Mert hogyan is mondanád,
ha eltűnt, tört fényét.
Körbejárhatod.
És nem választhatod.

Akkor

Kinyitnak és becsuknak.

Majd ha tetten érnek itt bennünket
e mázsás oszlopok felett,
ha majd másként, egyként
fordítják félrefordíthatatlan
tekinteted.

Ahogy menekülni szokás.
Ahogy tereid is elhagyott végüket keresik.

Naplóbejegyzés helyett

Talán csak hátad tartja meg
jóvátehetetlen súlyát.
Ahogyan a vége sem egészen a tiéd.
Hát hogyan is váltanád be
vagy cserélnéd el
karc-jelnyi ittmaradásért?

Most belekötnék

Most belekötnék valakibe,
akit annyira utálok,
mert már senkibe sem lehet.

Mindig elmenekülök onnan,
ahol állok,
és mint a kutya pórázát,
húzó a belemet.

Nem tudom, hogy hogyan
megyek vissza,
mert ahogy a szart szokás,
elkapartam mindent,
mikor mentem.

Csak magam magamat jelöltem meg,
és ez szopás,
amikor összehugyoztam
magam félelmemben.

Most belekötnék valakibe,
akit annyira utálok,
de már senkibe sem lehet.

Mert elmenekültem onnan, ahol állok,
és innen a távolból már mindenkit szeretek.

De persze itt már megint mindenkit gyűlölök,
és mint dj a keverőpultnál,
én a neten
létezem és azt akarom,
hogy azt higgyétek: jövök,
de csak a saját visszhangomat keverem.

Eső

Beázás van,
nincs mit tenni,
egyik hajnalban arra keltek, csöpög a plafon,
legalább egy liternyi víz csurgott le a vödörbe,
úszott a konyha.
Meztelenek voltak mindketten,
fuldokoltak a melegtől.

A meztelenség néha illegitim,
rossz hír, nyomasztó esemény,
a nő szerint
nem jó alkalom a meztelenségre,
ilyenkor mindig szégyelli,
de a törölközőt nem magára,
a vízre terítette.

Ilyen repesztő mennydörgést még nem
hallott, mozgott az ágy alatta,
a férfi álmában nyugtatta,
csak az ég zeng, kincsem,
de nem tudott elaludni,
felőle döröghet, neki minden túlvilági,
hallgatta csöpögni a vizet,
akkor itt most beázás van,
már csak ez hiányzott,
nem szereti aggódni látni a férfit,

arra gondolt, esett volna inkább
hanyatt a tócsán,
de arra is, hogy végre lehűl a levegő,
és így már tudna aludni,
ha nem aggódna a beázáson, ha lenne
levegő, ha levegő lenne...

Rekonstruál

Leépíteni magamban ezeket az utakat és alagutakat.
Táblákat és korlátokat rakni, hogy a múlt az
omlásveszély, a terület átépítés alatt.

Munkásokat bérelni, mint az alkohol és nők és egyéb
könnyű drogok. Lejárni, eljágni, megjárni. Pincékbe,
padlásra, templomba, masszázusra.

Áttenni a hangsúlyt a testépítésre, izommunkába fojtani
a lehetőségek elvi mitizálását, eposzt egy nőért –
helyett, csak magát a háborút

elkezdeni és folytatni némán, mígnem összedőlnek
az alagutak, maguk alá temetve mindent, remények
szerint helyet adva az újnak.

El-elköltöző

Cipzár a szemhéjra, a tér hadd hagyja itt
Tekinteted betört ablakait
Hadd ne érezd, magadra miként gombolod
A sosem-volt, sosem-lesz otthonod
Új környezet, mi nem látja, hogy tagadod
A hajadba égett kocsmaszagod
Görbítsd csak a szád, e félmosoly pont rád vall
Egészen félig gyűlölt honvággyal
Ki-ki játszma ki-kialvó szerelemmel
Bárcsak felhívna, hogy ne vehesd fel
Vagy ez tépelődjön benned, vagy te tépd szét
Kukából mégis-kitúrt emlékét
Szülővárosod rettegett szélcsendjének
Hol lélegeznek, de mégsem élnek
Hol egyforma a „máshol jobb lesz szerintem”
És az „akárhová, csak el innen”
Mégsem tudod, melyik hely mérgez meg jobban
Hisz a gyufád itt is csak meglobban
A cigaretta ugyanúgy szűrőig ég
S csak tagadoszókkal küzdő ígék
A „megteszem”, a „leküzdöm” és a „látok”
Itt is vannak még szép éhhalálok
Ez csak egy új város, ismerős ólmokkal
Egy új ház ugyanazon pókokkal

Igor és Ivan Buharov: *Kormányeltörésben*, 2011

Száraz vér

Mínusz tíz fok volt, esett a hó, és a gabi békái kiszöktek. Butaság volt újságpapírral lefedni azokat a befőttesüvegeket, azokat az egykoron áttetsző, tiszta üvegeket, amelyekben egy-egy varangyosbéka bújt meg néhány hete. Butaság volt a sárga befőttes gumi, a törődés, a félelem, hogy benéznek az ágy alá. Nem lehetett megállítani már az eseményeket. Gabi csak mosta a fogát, a krokodilos, rózsaszín fogkrémmel, amit előtte a szájába nyomott, szétkente a fogain, rúzsként használta, nézegette magát, mintha fogai nem is lennének, csak ínye, ó, az a krokodilos fogkrém mennyi mindenre jó volt, mennyi mindenre jó volt. Arra nem volt jó, hogy megmentse gabit a békák bosszújától, amit bizonyára hetekig terveztek, telepatikusan üzenve egymásnak az üvegekben, hogy most ütemesen ugráljanak, testük minden energiáját bevetve ugorjanak, és törjenek ki, törjék át a magát megadni kényszerülő újságpapír falat, amit a gabi gumizott a befőttesüvegre a lehető legzártabb felület gyanánt, törjék át, kihasználva a legapróbb testi adottságukat is, felületük rég elfelejtett és mindeddig hasznosítatlan négyzetmillimétereit is, összes nyálkájukat, és azt is, ami ezen kívül még maradt. Aztán megtörtént.

Gabi gyanútlanul mosta a fogát a fürdőszobában, egy kis fehér fodros nyári ruhában, amiben a legszebb volt, és ami fölött a legszebben csillogtak a nagy, erős fogai. A tükörből látta, hogy közelednek. Kitörtek rejtekükből, nemcsak az ágy alól, de a szobából, az előszobából és végül a lakásból is. Nem támadtak. Félelemtől remegve kiugrottak az emberi világ csillogó kereteiből. Egy fagyott tóra ugrottak, láttam őket. Láttam, ahogy közel száz béka egyszerre iramlik a dermedt víztömeg felé, és egyszerre érinti a jeget. Ugráltak. Az egész falu dübörgött, a postás piros biciklije elakadt, az öreg

iszákos a kocsmában az orrából prüszkölte ki a kisfröccsöt, a szénsav beterítette a tippmixét. Gabi fogkefeje megállt a szájában, és vele hallgatott a falu is, figyelték a szakadatlan dübörgést.

Mióta levágtuk az oltáron Mártont, a disznót, azóta álmodom madarakkal a templomban. Pontosabban madár-csontokkal, amik köröznak a plébános úr feje fölött, aki aztán a legnagyobb boldogságára széttördeli a csontokat, és a kívánságaival fújja el a gyertyákat. A malac véletlenül került oda annak idején. A Misibácsit temettük. Nem voltunk ott sokan, igazán, gabicsalád, éncsalád, misicsalád. El kellett volna menni onnan, nem volt méltó az egész a bácsihoz, misibácsisabb lett volna az egész, ha teleszögeljük a falakat halakkal, de sajnos a plébános úr nem engedte. Pedig összeszögeltem volna a falat, az egészet beterítettem volna pisztrángokkal, busákkal, pontyokkal, néhol a húsuk látszott volna, néhol csak a pikkelyük, és az oltár fölött halfejek tündököltek volna. Gyönyörű, gyönyörű látvány, ahogy Misibácsi a nyitott koporsóban halszemekre néz. Kinyitottam volna az ő szemét is, és vártam volna, hogy mosolyogjon, és megköszönte volna: köszönöm, janikám, mondaná, te voltál a legjobb tanítványom. De nem mondott semmit, mert nem voltak sehol se vöröses pisztránghúsok, se csillogó halszemek és pikkelyek. Csak a Márton.

Késő volt már, amikor feleszméltünk. A robajt és a kiáltozásokat hallottuk ugyan, de azt hittük, megint felkoncoltak valakit. Olykor megesett, hogy egy ló végére kötözték a rossz embereket. Legutoljára Károlybácsival csinálták ezt, mert belevéste a nevét a falu kurvájának a hátába. Nem akart hozzá feleségül menni, ez szégyenletes dolog, kinek ne kéne Károlybácsi, senki nem értette, övé volt az egész szőlő a környéken. De csak büszke volt az a kurva, és nem akart ő senkié se lenni, hiába utcalány, büszkesége neki is van, és tudja meg mindenki, hogy egy gyűrűvel nem lehet őt megvenni, mert neki van egy vőlegénye, igenis van, de sose fogja

megtudni senkise, hogy kicsoda, mert semmi közük hozzá, a pinájához van csak köze mindenkinek, de a szívéhez nem. Ezt meg kellett torolni valahogy, ezt Károlybácsi sem tűrhette, nem pocskondiázhatják, nem beszélhetnek vele így, és még hogy egy kurva üvölt vele, nem, nem, ezt nem lehetett, meg kellett torolni valahogy, muszáj volt belevésni a hátába, hogy L. KÁROLY, mögé akarta írni, hogy AZ ENYÉM VAGY TE SZUKA, de hát az már nem fért volna rá. A Mari meg csak sírt, azt mondták, úgy, mintha kicsi kövecskék jönnének a szeméből, és már nem akart boldoggá tenni senkit, és nem is tudott, mert csak bőgött az ölelés közben, az egész élete kifolyt a szemén. Egyszer én is megnéztem azokat a híres, síró, vörös szemeket. Olyanok voltak, mintha nem is lettek volna. Mint amikor a teába belerakod a csipkebogyót, és kiveszed. És aztán beleiszol a teába, ahol a csipkebogyó ott van, de nincs. Így volt ez a Mari szemével is. Volt is, meg nem is. Nagyon fájhatott. Szóval látta azért mindenki, hogy fáj neki, nem csak én, és hát ezt már igazán meg kellett bosszulni, egy egész falu szenvedett kárt Károlybácsi miatt, nem volt más Mari a környéken.

Először csak csúnyán néztek rá. Aztán amikor elment előttük, köptek utána egyet. Az asszonyok nem mertek ránézni, a gyerekeket óvták tőle, az ég is beborult volna. Ha belépett, mintha az állatok is haragudtak volna rá. Károlybácsit mindez nem érdekelte, leszarta falut, a becsülete fontosabb, és ő megvédte a becsületét, szükségszerű volt a kés, és szükségszerű most a sok sírás, de az nem, hogy őt is megvessék. Akkor érezte, hogy baj van, amikor már nem szolgálták ki sehol. Ő elvette a falutól a nőt, tőle elvesznek mindent. Nagyobbat ártott, mint az angyalok, rosszabb volt ez, mint a kénkö. A férfiakban bugyogott a vágy, ötven kilométerre volt a legközelebbi bordély, a feleségeik szőrösök voltak és akaratosak. Az apák veszélyben érezték lányaikat, bezárták őket a szobába, elragadták volna őket, ha kilépnek az ajtón. Megfoghatatlan indulat söpört végig az egész világon. Aztán kiszabadult a remegés.

Igor és Ivan Buharov, Vasile Croat: *Jancsika és a libuskák*, 2009

40 Labor: *A program*, 1998

Hátulról közelítették meg. Nem voltak szerszámaik, nem volt se kasza, se tűz, se semmi. Csak egy nagy kötél. Azt hittük, felakasztják. Aztán megláttuk a lovat. Előkelőn lépdelt, nagyon lassan, félelmetes volt a patáinak a hangja, félelmetes volt, ahogy fújta a szél a sörényét, félelmetes volt a magassága és a hossza, a méretei és a jelenléte. Károlybácsi egy macskát simogatott, amikor odaértek. Akkor fekete, ma fehér. Porcogott a farka, amikor összeroppantotta ijedtében. Károlybácsi nagyon bömbölt, amikor húzta a ló, én nem nézhettem oda, de biztos vagyok benne, hogy sokat vérzett. Csak az bömböl így, aki nagyon vérzik.

Szóval azt hittük, megint vérzett valaki, már nagyon sajnáltam azt a valakit, mi van, ha kitörik az álla is, vagy nagyobb baja lesz, meg hát koszos is lenne az ünneplőcipőm hazafelé menet, vannak dolgok, amiket még egy házmester sem takarít el. De végül is nem, senkinek nem esett bántódása, csak Mártonnak. Nem volt nyitva a templomajtó, de betörte. Aztán szaladt. Biztosan patájuk van a disznóknak, mert nagyon kopogott, és a kopogása dübörgéssé változott, egyre gyorsabbá és mélyebbé, mélyebb hangok voltak ezek, mint egy kántoré, záporoztak, egymásra zuhantak a dobbanások, és már ott is volt, már rajta is volt a koporsón, és beleharapott a Misibácsiba. A gazdája futott utána, és már benne is volt a kése Márton hátában. Nem volt szakszerű, de sikerült. Ne haragudjon, tiszteletes úr, mondja Józsibácsi, igazán ne haragudjon a kellemetlenségért, nem akartuk, ez a szegény Márton sem akarta volna, csak disznó ez, hát, fél, mint az asszony, az is a templomba szökik, ha valami baja van, oszt látja, akarom leölni, ide fut ez is. Nem volt templomba való beszéd ez, elzavarták őt is, de csak a kertig jutott, nem bírta, ott helyben metélte fel Mártont.

Misibácsira ráhajtották a fedelet. Nem volt istennek tetű egy pap, akinek lecsókolta a száját egy disznó. Ráadásul a temetésén. A koporsót a rászáradt disznóvérrel együtt engedték le a sírba. Végül egy kicsit összevéreződtem, talán a

Márton meg a fű miatt. Tudtam, hogy jobb lett volna halakkal, mint disznóval, de rám sose hallgatnak. A száraz vért nehéz eltakarítani, néha mondja ezt anyu éjszaka apunak, de nem tudom, mért. Azért biztos igaza van, anyunak mindig igaza van.

De az álomról akartam beszélni, a csontokról, amik ott köröznak a plébános úr feje fölött, azt hittem az elején, hogy repülődínó csontjai, de kiderült, hogy nem, nem arról van szó. Ezek madarak, ezek rigók, meg verebek, vörösbegek és szarkák és kakukkok, és minden, minden fajta madárból van, az összesből. És mindegyiknek virágszirom van a csőrében. Liliom szirmai. Fehér liliomé. Igazán fehéré. Nem tudom, miért az ő feje fölött látom őket, pedig liliomai Icanéninek vannak, a madarakkal meg mindig gabi foglalkozik. Tudod, én még nem hagytam ám abba a leskelődést utána. Hiába csúfol már, hogy szemüveges kis buzi vagyok, aki még beszélni sem tud rendesen, hiába, én tudom, hogy egyszer meg fogom szorítani megint a kezét meg a haját meg a bokáját. És még a szoknyája szélét is. Még akkor is, ha olyan rövideket hord mostanában.

Megint elkalandoztam, mindig rám szólnak, mindig mondták régen, hogy jánoskám, már hétéves vagy, tanulj meg beszélni, és aztán amikor nyolc lettem, akkor mondták, hogy jánoskám, már nyolcéves vagy, ne dadogj már, és így tovább, és most, hogy már tizenkét éves vagyok, csak csóválják a fejüket, és látom, hogy már lemondtak rólam, hogy már nem is számít, tudok-e beszélni, mert úgyis csak ablakokat fogok pucolni, vagy trágyát fogok lapátolni egész életemben, mert engem még csak jó iskolába se lehet íratni, még azt se, pedig milyen szépen rajzolok, és milyen tiszta a fejem írásban, csak ne lennék ilyen szerencsétlen az életben, mi lesz velem, ha majd kocsmába kell menni, biztos megvernek majd kártyában is. A hózentrógeremet elvették, a szemüvegemet kicserélték, a nadrágomat kimosták, a hajamat levágták. Mégsem lettem okosabb. Egyszer, mikor egy

padon ültem, és néztem a vizet, és a galambokra gondoltam, a gabi mögém jött. És befogta a szemem. Megpuszilta a fejem tetejét. A fülembé súgott valamit, de nem értettem, hogy mit. Szerintem latinul volt valami. Mielőtt megjegyezhettem volna, el is tűnt. Mintha ott sem lett volna. Mint a jég tavasszal.

A békák végül is nem törték át a jeget. Csak ráfagytak. Mikor apu kivitt, és lelocsolt egy párat denaturált szesszel, jó volt hallgatni őket, az öngyújtó sercegését, aztán meg a jég pattanását, nézni az olvadást, azt, ahogy a kis békák egyre asznak össze. Volt, amelyikkel golfoztunk előtte, de az nem volt túl magasztos, azt nem tudnám templomba képzelni. Pedig én a Márton óta minden állatot a templomba képzelek. Az összeset. Mert a templom az egy bárka. És ott mindent megtehetünk az állatokkal. Még kést is vághatunk a hátukba. De a békaverés nem a templomba való, a békaégetés annál inkább, hiszen mi lehet szentebb dolog, mint a tűz, meg mint egy csapás elpusztítása, mintha a halált ölnénk meg ilyenkor. Azt hiszem, ez a tisztítótűz.

A madarokról akartam beszélni, de még mindig nem sikerült, még mindig nem. Arról, hogy néztem, ahogy a gabi kiszedi a belüket. Arról, ahogy utána vattát töm beléjük, és az ágakra kötözi őket. És aztán nézi, ahogy mindet leveri a jég. A giliszták már nem is félnek a madaraktól. Megszokták, hogy halottak.

A kampusz dicsérete

picturával kell most ha te kezdenéd
mondanám neked legszuperebb taná-
csaimat az ablakok üve-
géről olvasva diákok ülnek

a nedves padon a szemem áztatom
a csípős szélben elrepülő lapot
kerget pár dühödt durva basszus
rezeg az elrobogó körúti

villamos felől jöttem a képbe be-
lemagyarázott gondolatok között
gyorsan szívott cigikből terjed
a füst piszkolta falaknak alján

homályos tükrű pocsolya gyűlik egy
kisebb csapatnyi most e helyen megint
megsúgnám antik megkötések
miatt itt kötelező a nimfa

szőke barna és lila fejekkel ki-
sebb vagy magasabb nálam egyik s a má-
sik lány elsiet könyvköteggel
megtömött hóna alatt a Trefort

tart mindnyájunkat most ez a pillanat
amikor le kell írni a feltehe-
tően igen fontos valamit
ennék inkább mivel étlen vagyok

Sorok a Hradzsin egy falára

Önmegszólító verset akartál
írni magadnak, de elcseszted na-
gyon, majd szétszedted visszakaparva,
mit levakoltál, de nem lett olyan,
Schwarzenberg háza szarvazva is ű-
berol, te a szobrot szeretted szerinte,
sötét sárkányvér volt söröd, ájta-
tos díszalakok köptek vizet és
geometrizált görbült szeleket,
alkatod írtad, de csak vele vagy
valami, mikor ébredsz igazára,
tudattalan ez, s mondanád, amit –
lekopott freskó boltok alatt, áll
melletted, igen, tudod, szeretlek.

Vonaton

és forog és forog a kerék alattam
szalad a bokor és szalad a pózna és
az akác és a táj vagy ez meg csak ballag
a vonal messze az marad és marad én
meg ülve rohanok térben időben is
utazom itt és ott vagyok ez no meg az
vagy csak alszom magam Babilon kertjeit
a nyüzsgő városok magas márványterasz
látványfoszlányait és csorgó és folyó
multságok málló szagdarabkait és
itt kopasz akácfa vagy körkörös torony
mézborral iszom az ülэшuzat ízét

Nietzsche tanítványai– capriccio

a hírre, hogy Nietzsche
tanítványt keres,
megmozdultak Párizs utcái,
vad emberek érkeztek
lóháton az Urálból,
Bécs pedig a nagy
fejetlenségben egy időre
megfeledkezett arról,
hogy a magyarokkal
törődjön, csak a csehek
maradtak korsóik mellett,
mondván, még nem született
meg az a filozófia, amiért
érdemes lenne sörük mellől felállni.
eközben Nietzschehez
spanyol okkultisták jöttek délről,
keskeny hintókon kövérkés
márkik és ellentmondást nem tűrő
tübingeni professzorok,
majd egy-két hírhedt középkori
inkvizítor is a tiszteletét tette,
s nem győztek csalódottságuknak
hangot adni, mikor észrevették
a táborita radikálisokat
jellegzetes pajzsaikkal.
már jócskán délután felé járhatott,
mikor libasorban megérkeztek
azok, akik vérüket adták
valamilyen eszméért;

40 Labor: *A másik ember iránti féltés diadala*, 2000

40 Labor: *Metroul*, 1996

a keresztesek és lepottyanó,
égett darabkáikért sűrűn elnézést kérő
máglyán kínzottak, sőt, valamivel
később a karóba húzottak is,
de őket méltányosságból
senki nem kínálta ülőhellyel.
a nap végére már egész sokan várakoztak.
kávégató angol urak mellett
ültek halszagú Jónások,
mellettük Nornák cserélgették
unottan egyetlen szemüket,
a szeráfok pedig szóláncot
játszottak elbújva egy sarokban,
de az egy főre jutó nagy mennyiségű
szárny miatt nem tudtak úgy ülni,
hogy ne ingereljék vele
folyton a másik orrát.
közben alig érezhetően összerendezent,
majd széttárta mindent beborító
denevérszárnyát az este,
és megjöttek a lassan ölő
királmérgek, a guillotine-ok,
az első embervérben ázó
lándzsák, még az isteni Hermész
kerükeiönja is. legvégül
a német polgárlakások
dohányfüsttől elszíneződő
súlyos keresztjei érkeztek meg –
Nietzsche őket hagyta utoljára.
összesen hét darabot.
és beszélt és beszélt hozzájuk
erkölcsről, filozófiáról
egészen reggelig,

de a hetedik kereszt,
rajta Jézus szenvedő
alakjával, a szögre gondolt,
a lüktető, nyílt sebre, és várta,
mikor szisszenhet fel
fájdalmában, mikor köhög
végre a mester.

fehér ruhák boltja

a neve természetesen nem ez
jelentéstelenül világít az utcán
mintha véletlenül kiborult volna
egy fényt tartalmazó doboz
egy tévedésből szuvenírként
eladott üres ereklyetartó
amely mégis megőrzött valamit
makulátlan üvegű kirakatában
ívlámpa szór mediterrán napsütést
csak egy kis tengeri szél kellene
hogy lobogni kezdjenek
messzeségbe repülő vitorlák
egy képeslap miniatűrjén
kék és fehér hullámok között
vezeti az elvágódó tekintetet
az anyag szélein tekergő hímzés
mint térképeken a titkos útvonal
amelynek a végén nagy piros X
jelöli az elásott kincs helyét

Fertőtlenítés

Utána nem volt szabad hajolnia.
Hazakísértem, hogy fölteregessem,
aztán csönd lett. Betörhetetlen,
mint a fölújított kórházi ablakok.
A hassal együtt bevarrták a száját is,
elpakoltak mindent rendesen,
a kezünkben csak cédulák maradtak,
elismervények egy selejtes zálogról,
az orrunkban a mindent átható
tisztítószerszag. Sok csokoládét kapott,
papagájvirágot, ami a délutáni fényben
hosszú, hegyes árnyékot vetett,
aszalt gyümölcsöt kis fémdobozban.
Ezt nekem adta, mondván, nem szereti
az édességet, hadd lássam, hová fér el,
aminek már nincsen helye sehol.
Talán nem akarta ő maga kinyitni
és kikotorni, ami odabenn lapult.
Félt, hogy a szája kivetette volna magából.

A patkány éve

(regényrészlet)

– Elnézést, főnök, máris jövök!

Átbújtak a sárga szalagok alatt, és a ház bejáratához mentek. Tizenkilencedik századi, rozsdavörös lakóház volt az Upper East Side-on. Az ablakkereteket díszítő ornamens figyelemreméltó formákat mutatott. Stone éppen azon tűnődött, mennyire megöregedett McCarthy, mióta utoljára látta, mikor egy újságíró váratlanul áttörte a kordont, és egyenesen az arcához szorította teniszlabdához hasonlító mikrofonját.

– Nyomozó úr, már megint *azokkal* van dolgunk? – lihegett az arcába. Leheletében összekeveredett egymással a viszki, a lágy tojás és az odaégetett pirítós szaga.

– Nem nyilatkozom! – mondta Stone, majd, hogy nyomatékot adjon a szavainak, miután beljebb léptek, becsapta az ajtót a riporter orra előtt.

A lépcsőház jellegtelen volt, semmi nem utalt arra, hogy ebben az épületben az elmúlt napokban bármi szokatlan történt volna. Stone és Brian elindultak felfelé. A második emeleti ajtó nyitva volt. Egy kopottas ruhát viselő helyszínelő még éppen kisietett rajta. Mindenféle eszközöket és egy fehér dobozt tartott a kezében. Megállt, és homlokát ráncolva Stone-ra pillantott.

– Uram, én végeztem – mondta, majd felsóhajtott. – Újlenyomatok nincsenek. Lövésekre utaló jel nincs. Sőt *erőszakra* utaló jel sincs. Tudom, hogy hihetetlen, de igaz. Olyan, mint ha egyszerűen fellógatták volna magukat, hogy kiránduljanak egyet az erdőben. – Nyelt egyet. – Ha megbocsájt, én most hazamegyek.

Ezzel elviharzott, lefelé a lépcsőn. Nem nézett vissza. Donald Silvestre-nek hívták, és alig várta, hogy otthon fel-

tegyen egy régi Creedence lemezt, és magánya csendjében elfogyassza a bársekreényében pihenő fél üveg Bourbont.

– Rendben, Brian. Bemegyünk. Én megyek előre, amint odabent vagyok, kövess.

Hátrapillantott. Brian, bármennyire is iparkodott, nem tudta elrejtetni csillapíthatatlan reszketését. A homlokán kiütöző izzadságcseppeken obszcén fény csillant. Arcának olyan színe volt, mint a kéngőznek, tekintetében kozmikus léptékben növekedett a rettegés. Szegény kölyök. Hiába, vagy szembenézünk a démonainkkal, vagy azok néznek szembe velünk, gondolta Stone.

Előrelépett, és óvatosan kitarta az ajtót. Az előszoba üres volt. Intett Briannek, hogy jöjjön. Hangtalanul léptek beljebb a homályos, szokatlanul párás helyiségbe. A redőnyök le voltak húzva, egyedül az oldalt nyíló konyhából áramlott be némi fény. Intett, hogy menjenek a nappaliba.

Amint a küszöbhez értek, földbe gyökerezett a lábuk.

McCarthynek igaza volt. Az áldozatok valóban *összenőttek*. A szoba egyetlen, négy fal közé szorult, átláthatatlan sűrűségű dzsungel volt. Az ajtófélfá aljában tulipánok nőttek, mellette akácok és jácintok, kissé távolabb csomós harangvirág és püspöksüveg nyújtózott a párától felhólyagosodott mennyezet felé. A tavasz megannyi illata lengte be a szobát, a délelőtti nap fénye beragyogta a levelek ezernyi alakját. A menyecskeszem és az árnyékliliom borította területeken túl már trópusi növénytakaró borított mindent. Indák tekergőztek a padlón, valahol a szoba mélyén víz csörgedezett. Biztosan egy kis patak! – gondolta Brian. Aztán az indák kusza csokra mögött ott voltak a virágállatok is, mint egy új, sötét faj első hírvivői.

Az apa gesztenyefává változott. Arca hideg kéreg, karjai gyöngécske ágak, a lába helyén tekergő irtózatosszerű gyökérzet pedig elveszett a szobát betérítő aljnövényzetben. Egy szempár nézett ki a durva, ropogós bőr repedései közül, kifejezés-telen és színtelen, de emberi szempár. Stone még idejében

elkapta a tekintetét, Brian viszont megbabonázva figyelte, és várta, mikor fordul felé. Mikor villan meg benne az értelem, mikor hívja oda magához. Azt kéri majd, hogy érintse meg. Azt kéri, hogy öntözze és gondozza, mert nem képes ellátni magát. Azt kéri, hogy bontsa ki a ház déli falát, mert nem kap elegendő napfényt.

Az anyuka a gyökerek között hevert, arca rápirulva a törzs aljára, egy régi, gyertyafényes vacsora nyomait tükrözte még mindig pontosan kivehető mosolya. Az agy a fű mélyén pihent, vastag tekervényei meg-megremegtek az éledező fotoszintézis következtében. A gyerekek tagjaiból kiserkenő repkény befutotta a falakat, az illatuk felidézte Brianben a régi nyarakat, amikor a kishúgával megmártóztak az udvaron álló, felfújható, világoskék gumimedencéjükben. Akkor hordott ilyen illatokat a szél. A New England-i nagynéni tóparti háza körül sisteregtek a kabócák. Minden csupa könnyűség és nyugalom volt. Az augusztusi esték melegében tenyésző baktériumok rátelepedtek a már enyhén sárguló levelekre, a bogarak kezdték elhagyni földmélyi otthonukat, és kirajzottak a négy égtáj felé.

Stone elborzadva figyelte a család maradványait. Az egész képződmény baljósan lüktetett, mintha egyetlen televényként sóhajtozott volna, úgy eregette magából a párat és a gőzt. Vajon a szívizom automatizmusa volt? Vagy a hajszálerék rángása, amelyek alkalmazkodván az új genetikai programhoz, egyre tágulni látszottak? Anynyi bizonyos, hogy ezek az emberek még éltek. Tokok voltak csupán, de amit rejtettek, nem volt halott. Stone nem tudta, hogyan csinálták a tettesek, és főként azt nem tudta, hogy miért. Vajon mit akart a kertész? Bárhogyan is, de ezek az emberek még életben voltak.

Ebben a pillanatban a kéregben megbújó fej ráemelte nehez, kifejezéstelen tekintetét.

Pislogott.

A gyökerek között fekvő nő tagjai megrándultak. Szakadtak az erős szálak, ropogtak a gallyak mindenfelé, ahogy a hús elvált a növények velőjétől. Abban a pillanatban, hogy a fakéregre száradt permet elvegyült a párával, az egész tenyészet kellemetlen szagot kezdett árasztani. Nehezen kaptak levegőt. Brian úgy érezte, nem bírja sokáig, de képtelen volt elszakadni a látványtól.

A fal mentén fekvő két gyerek mellkasa – két fűvel sűrűn benőtt domb csupán – ütemesen emelkedett és süllyedt. Felnyitott oldaluk látni engedte a bordák közt növekvő, barnás kalapú gombákat. És ekkor egy másik, kitapintható ütemre megindult fölfelé a vér, pirosra festve a falon tenyésző kúszónövény zavaros és végtelen hajtásait.

Ebben a pillanatban világossá vált, hogy mégsem véletlenszerűen burjánzott ott ez a sok hajtás. Ahogy a nedvek szétáramlottak ezen a szörnyűséges fűvészkerten, és előre meghatározott helyeken beterítették az egyetlen, még üresen maradt, okkersárga falszakaszt, egy újabb üzenet vált olvashatóvá. Vérrrel és növényi gennyel írt üzenet, amely mint ha az apa könnyező szempárjából csordogált volna végig a hajtások szárán, hogy most tisztán láthatóan megjelenhessen előttük.

Az aljnövényzetben valami surrogni kezdett, valami, ami nem a családhoz tartozott.

Cincogás. Szinte csivitelés. Éles hang, mintha krétát húznának végig a betonon.

A gyökerek közül egy patkány dugta elő a fejét. Elcsendesedett, majd amilyen váratlanul felbukkant, úgy el is tűnt.

Stone puffanást hallott maga mellől. Mikor odapillantott, látta, hogy Brian ájultan fekszik a padlón.

Visszafordult a fal irányába. Elfelejtett levegőt venni, miközben elolvasta az írást, amelyet a porzósálak finom, elszíneződött pelyhei, a fenyőmagvak és a gyermekek vére együttesen festettek a falra. Stone nagyot nyelt, és habár egy rövid pillanatra még tudatosította magában, hogy semmi ér-

Hevesi Nándor, Szilágyi Kornél: *Béla álma*, 1995

40 Labor: *A program*, 1998

telme, önkéntelenül is megérintette az övén függő pisztolytáskát.

A földön fekvő Brianre pillantott. Nem lesz baja, a fejét sem üthette be nagyon, szerencséjére egy óriási laskagombára esett. Szegény kölyök.

Visszapillantott a falra. A párának köszönhetően a szöveg már halványulni kezdett, de még kivehető volt.

„A filozófusok eddig csak különféleképpen magyarázták a világot. Mi azért jöttünk, hogy megváltoztassuk.”

A bomlás virágai

Bartók Imre regényrészletéről

Nem tudnám pontosan megmondani, hogy végletekre fogékony ízlésem, vagy egyszerűen csak az utcánk végén túl elterülő erdő fenyegető közelsége teszi, de jó ideje fokozott érdeklődéssel fordulok azokhoz a művészi kísérletekhez, amelyek a bennünket körülvevő természetet nem valamilyen eredendő harmónia bizonyítékaként, hanem a szintisza káosz megtestesüléseként láttatják. Nem célom hosszasan elmerülni az idealizált természetkultusz lebontásának kultúrtörténetében, érdemes lehet azonban egy röpke (de annál gyötrelmesebb) pillanatra felidéznünk ennek a tendenciának talán legradikálisabb megnyilvánulását, Lars von Trier 2009-ben bemutatott, zajos botrányokkal kísért horrorját, az *Antikrisztust*. Valószínűleg nem én vagyok az egyetlen, akiben élénken megmaradt a környezetet a pokol színtereként ábrázoló, szélsőséges képekben tobzódó film egyik igen megrázó jelenete, amelyben a két főszereplő végtagok és gyökerek groteszk keveredéséből összeálló fa tövében adja át magát a test

profán gyönyöreinek. Lelki békém hosszútávú megőrzése érdekében nem szokásom sűrűn feleleveníteni ezt a vizuális tapasztalatot, mikor azonban első alkalommal merültem el Bartók Imre második, *A patkány éve* című regényének az *Apokrif* jelen számában megtalálható fejezetében, akaratlanul is a fenti képsor futott le újra és újra koponyám sötét falára vetülve. A várhatóan az év első felében megjelenő kötet említett epizódjában ugyanis mintha az élet fájának ugyanez a torz ellenpárja eresztene gyökeret – csak éppen (a szerző prózájára jellemző abszurd megoldások szellemében) ezúttal egy New York-i társasház szűkös terében, egy rejtélyes gyilkosságsorozat sokadik állomásán.

Ennek a néhány oldalas szövegdszungsungelnek az érdekessége részben tehát már abban is tetten érhető, hogy az édenkert eme borzongató, egyszersmind lenyűgöző inverzének nyomasztó gondolati súllyal bíró kivirágzása alapvetően a tömegkultúra könnyed keretei között valósul meg. Annyit előljáróban talán elmondhatok, hogy a populáris irodalom közhelyeinek (Bartók egészen kiváló bemutat-

kozó kötetéhez, a 2011-es *Fémhez* képest jóval hangsúlyosabb) előtérbe helyezése, valamint ezeknek a jól ismert sémáknak a keverése és szisztematikus lebontása az eljövendő regény (amelynek kéziratát a szerző jóvoltából már volt szerencsém elolvasni) egyik legfontosabb jellemzője lesz. Ennek jegyében eleinte ebben a fejezetben is minden a kiválasztott zsáner, jelesül a detektívregény műfaji követelményeinek megfelelően zajlik: két lábon járó krimi-klisék (zöldfülű rendőr, belső démonaival küszködő, kiégett felügyelő) társaságában, egyre fenyegetőbb atmoszférától övezve jutunk közelebb és közelebb a rettegés négy fal közé szorított gócpontjához – utunk végén azonban azzal a váratlan meglepetéssel kell szembesülnünk, hogy paradox módon éppen az elkövetett bűncselekmény az, ami egyáltalán nem illik egy nyomozás díszletei közé.

Ahol ugyanis a halálnak kelene aratnia, ott látszólag az élet növekszik megállíthatatlanul – így mikor az elbeszélő a helyszínelők aprólékosságával kezdi feltérképezni a tetthelyet, vérbő részletek helyett impozáns tájképet kapunk: „Az ajtófélfá aljában tulipánok nőt-

tek, mellette akácok és jácintok, kissé távolabb csomós harangvirág és püspöksüveg nyújtózott a párából felhőlyagosodott mennyezet felé. A tavasz megannyi illata lengte be a szobát, a délelőtti nap fénye beragyogta a levelek ezernyi alakját. A menyecskeszem és az árnyékliliom borította területeken túl már trópusi növénytakaró borított mindent. Indák tekergőztek a padlón, valahol a szoba mélyén víz csörgedezett.” Ez a (szándékoltan kissé túlcsonduló) leírás is jól mutatja, hogy a szerző részletekre odafigyelő, érzékszervekre ható prózanyelve mennyire erős képiséget, már-már tapintható anyagszerűséget kölcsönöz írásainak – teljesen függetlenül attól, hogy éppen egy színpompás virágtakaró szemet gyönyörködtető ábrázolásáról, vagy egy viviszekcióba torkolló erotikus játék húsbavágóan részletes elbeszéléseről van-e éppen szó. Az ehhez hasonló végletek között ráadásul igen keskeny a határvonal Bartók prózájában, és ez ebben a rövidke regényrészletben is nagyszerűen megfigyelhető, mikor a természeti szép fátyla mögül hirtelen megmutatkozik a (korábban hiába keresett) rettenet igazi arca: „Egy szempár nézett ki a durva, ropogós bőr

*repedései közül, kifejezéstelen és szín-
telen, de emberi szempár. Stone még
idejében elkapta a tekintetét, Brian vi-
szont megbabonázva figyelte, és várta,
mikor fordul felé.”*

Bartók szövegei sokszor éppen az ehhez hasonló, kiszámíthatatlan regisztráltásoktól igazán izgalmasak és érdekesek: az olvasó sohasem tudhatja, hogy az aktuális jelenet mikor vált át váratlanul filozofikus elmélkedésbe, sötét humorú paródiába, vagy éppen hátborzongató rémregénybe. Ezúttal tehát egy detektívtörténetbe illő szituáció fokozódik pillanatok alatt hajmeresztő biohorrorrá, ahogy a virágok kápráztató ornamentikája alól felsejlenek a szerencsétlenül járt családtagok elmosódott körvonalai. A „ kozmikus léptékben növekedő rettegés” következtében a krimi konvenciórendszere (az áldozatok testéhez hasonlóan) üres „tokká” lesz, hiszen a detektívek által képviselt ráció, a valóság megérthetőségébe vetett hit végérvényesen kapitulálni kényszerül a növényre változtatott emberek irracionális látványával, a világ húsának meg-
rázó vonaglósaival szembesülve. A titokzatos elkövetők által hátra-
hagyott alvilági rengeteg jel ugyan,

de nem bűnjel, amely egy hétköz-
napi nyomozás kontextusában ér-
telemmel bírhatna. Igazi jelentését
csak a (fokozatosan a horror és a
posztapokaliptikus sci-fi regények
felé elmozduló) történet végén ki-
teljesedő, mindenfajta ember(i)
séget nélkülöző világban nyeri el,
amelynek baljós előjelei már ott
lélegzenek a fák kérge mögött, a
mohával benőtt dombocskák alatt:
*„Aztán az indák kusza csokra mögött
ott voltak a virágállatok is, mint egy új,
sötét faj első hírvivői.”*

A fákká lett család képében
tehát lényegében egy idegen is-
tenségnek emelt növényi monolit
tornyosul előttünk. Lélegzetelállí-
tó, egyszersmind ismerős látvány
– legalábbis azoknak, akik hajlan-
dóak voltak arra a kihívásokkal teli
vállalkozásra, hogy bejárják a *Fém*
sokszor igen nehezen fellelhető
rejtekeit. Bartók első regényében
ugyanis több hasonlóan bizarr át-
változás található, a zavaros emlé-
keinek és szürreális látomásainak
útvesztőjében bolyongó elbeszélő
számos növényi alakváltozásnak
válík részesévé. Önazonosságának
elkeseredett keresése során több-
ször találkozik például a rejtélyes
Faemberrel, az egyik jelenetben

maga is fává alakul át, míg máshol levágott ujjainak csontjaiból indák sarjadnak. Az új regénnyel szemben azonban ezek a különös (egy egész regényt átfonó organikus-mechanikus kettősségre illeszkedő) növényi metamorfózisok alapvetően pozitív gondolati háttérrel bírnak – annak (nem feltétlenül beteljesülő) vágyát szimbolizálják, hogy az összetört álmok ipari hulladékát egyszer majd betakarják a feledés levelei, hogy egy növényi léthez hasonlóan vegetatív állapot elérésével végre megszűnik a tapasztalat, nyugalomra lel a magány és az elhagyatottság kínjaiba belefáradt lélek.

A *Fémnek* ez a romantika utópiáját idéző növényi motívuma A *patkány* évében tehát önmaga torz tükörképévé lesz, mikor a szerző a psziché világából a történelembé ülteti át egyén és környezete szintézisét. A bölcelet nem csak egy vérrel és gennyel felírt üzenet formájában van jelen a szövegben: a szubjektum és az objektum közötti határok lebontásának filozófiai programja realizálódik itt horror-klisék köntösébe bújtatott (de érezhetően a XX. század nagy katalizmaiban gyökerező) kataszt-

rófákban. A vizsgált fejezetben is remekül megmutatkozik, ahogyan egy ideológia erőszakos megvalósításával elveszik a kiinduló eszme minden emelkedettsége: a természet halálos spirálban fonódik össze tékozló gyermekével, az így létrejött obszcén tisztáson azonban már csak egy embertelen, hamis örökkévalóság képes felfényleni. A káosz feltartóztathatatlanul terjedő indái fokozatosan belepnek mindent, keresztültörnek szerveken és műfaji szerkezeteken – egyetlen hosszan lezajló bomlási folyamat, amely egyszerre szórakoztató és elgondolkodtató, egyedülálló olvasmányélményt ígérő esztétikai építményt eredményez.

A *patkány* évében Bartók az örület magvait szórja a józan ész földjébe – és az igazi tehetség, úgy gondolom, valahol itt (is) kezdődik. A szélesebb olvasóközönségnek (elmélyült szövegboncolgatásra kész irodalmároknak és a tömegkultúra elkötelezett rajongóinak egyaránt) előreláthatóan 2013 tavaszán lesz lehetősége megtapasztalni, hogy a fentiekben bejárt „szörnyűséges fűvészkerten” kívül miféle hátborzongató növények is burjánzanak még a pusztulás me-

legágýában. Bár Novalis reményt jelentő kék virágát (amely a *Fém* egyik felejthetetlen jelenetében egy múló pillanatra a főszereplő fejéből bontja ki szirmai) hiába is keressük majd közöttük, így is mindenképpen érdemes lesz elgönyörködnünk iszonytató szépségükben. •

Turi Márton

Kinopravda a magosztályozóból

Igor és Ivan Buharov
Kelet-Európájáról

Kinopravda cím alatt egy híradósorozat futott a húszas évek szovjet mozijaiban, amely kendőzetlenül tudósított a fiatal lenini birodalom társadalmi anomáliáiról. Szerkesztője, a forgatókönyv-alapú mozgóképet elvető Dziga Vertov kulcsszerepet töltött be a szovjet avantgárd filmművészetben, amely előtt már művésznevével is adózik Igor és Ivan Buharov. A Szilágyi Kornél és Hevesi Nándor által alkotott rendezőpáros munkáira – illetve 1995 és 2000 között a 40 Labor tagjaként Vasile

Croattal és Nyolczas Istvánval közösen készített filmjeire – erős hatást gyakorolt a korai szovjet mozi. A legkönnyebben talán éppen Vertovével, a montázs terén úttörő híradóséval rokonítható szellemiségük, hiszen alaptörténeteiket gyakran bővíti a forgatás során elkapott *ad hoc* jelenetekkel, műveik deklaráltan társadalomérzékenyek, és jegyeznek dokumentumfilmeket is. Beszédes, hogy a kortársak közül egy szovjet-orosz filmművész, Jevgenyij Jufit roncsolt, fekete-fehér filmtekercseken sercegő nekreorealizmusa szintén közel áll a Buharov-munkák filmnyelvezetéhez és atmoszférájához.

A szovjet avantgárd dal vonható párhuzam az egyik eleme annak a kelet-európaiságnak, amely olvasatom szerint a dada öntörvényűsége mellett leginkább a Buharov-filmek sajátja. Munkásságuk java része a régióhoz kapcsolódik. Hazai vidéki helyszíneken kívül forgattak Szerbiában és Szlovéniában, kiállítottak számos kelet-európai városban.¹ Filmjeik zöme magyar nyelvű, de a *Viszlát mama!* kockái alatt morajló zajba zagyva orosz keveredik, miközben cirill feliratok betűzhetők ki. A *Metroulban* egy román verset kántálnak, és A

programban is románul köszöntik az üzembe látogató „magas külföldi vendéget”. Több esetben találtak témát a vajdasági avantgárd köréből: a néprajzkutató-zeneszerző Király Ernőről dokumentumfilmet készítettek, a *Kormányeltörésben* Domonkos István azonos című versének, míg a *Molytej* Sirbik Attila egy regényrészletének (*St. Eufemia*) feldolgozása. A filmekből azonban korántsem csupán a helyszín- és nyelvválasztás vagy a forgatókönyvek révén bontakozik ki egy olyan övezet, melyet senki sem keresne nyugaton.

A Buharov testvérek alapvető törekvése filmjeik időtlenítése, amelynek érdekében gyakran forgatnak vidéken, helyben toborzott amatőr szereplőkkel. Nem egy saját, párhuzamos keleti blokk konstruálása, hanem történeteik neutralizálása a céljuk. Az eredmény mégsem valami-féle korok feletti lebegés, inkább harminc év visszacsúszás a mára fém- és betonhangárokká csupaszított üzemekbe, illetve a Kádárkor tárgyi kultúrájával kibélelt provincialitásba. Ezt tetézi, hogy a filmek alacsony költségvetéséből megengedhető kellékek nagy

része is eredetileg a KGST piacaira készült. Bár a Buharov-művek visszatérő eleme a rendszerkritika, a szocializmus évtizedeiről csak hétköznapi tárgyak és gépek tanúskodnak. A kommunista propaganda képi világukba kívánczó gegjeiről le tudnak mondani, így hatalombírálatuk is burkolt, sőt általános érvényű marad, miatt a közvetetten megidézett rendszerről az apolitikus rekvizitumok éppen eleget beszélnek. A családi nyaralásra megpakolt Zastava, a groteszk ügynökök Csajkája, vagy *A program* köpenyes alakjait szállító Barkasok ugyanolyan garanciái annak, hogy a vasfüggönyön innen járunk, akár egy egész *oblasztyra* való Lenin-szobor. A belső terek szintén jellegzetesek: érezni lehet, ahogy az üvegkancsós, viaszos-vásznas menzára és a megsárgult csempéjű, sparheltes konyhára ránehézkedik a zsíros pörkölt illata, a „nagyszobák” üvegezett szekrényei között szinte terjeng a naftalinszag.

A Buharov-filmek mikrokozmosza mégis az ízléstelen vagy elnyűtt zakójú, alkohol- és gondszántotta arcú szereplők, a varjúszárnycsászár Hegyi Imre

és a fekete otthonkás nagymama miatt válik összetéveszthetetlenül kelet-európaivá. Az alkotók a *Kormányeltörésben* elkészítésével kimondottan egy „övezetbeli”, közelebbről jugoszláviai kisebbségi sors ábrázolására törekedtek: „A diktatúrának, a közép-kelet-európai és balkáni létnek [...] kiszolgáltatott, az ezerféleképpen megalázható kisember – aki egyszer csak bárki lehet – balladáját”² – filmesítették meg. A hetvenes-nyolcvanas évek megidőzésében segít a nyersanyag, a Super 8-as film is, amelyre a korabeli amatőrök családi összejöveleket, nyaralásokat rögzítettek. Egyszerre karcos és lebegős látványába burkolózva a buharovi anti-idill kevésbé emblematiszta alakjai, de az Alföld és a hegyek is ismerőssé válnak, hiszen a frizsiderszocializmusba fátyolosodnak vissza.

Ez a tájék azonban nem a mai Kelet-Európa korfelvétele vagy a szembenézés céljával felelevenített szocialista blokk, hanem egy hétköznapi emberek által benépesített, mégis többnyire szurreális létvidék. Olyan világ, amelynek nem beszélnek az alternatívájáról, nem vágynak a megdöntésére. Mintha a Kelet felszámolta volna a Nyu-

gatot, de bele is roppant diadalába és a történelem terhének hordozásába, lakosai pedig tébolyodottan, vagy az olcsó szesztől és az ócska tivornyától bódultan vegetálnának. A sokszor összefüggéstelen jelenetek, a kusza és pseudo-tudományos monológok, illetve a hol rádióhullám-szerű, hol sistergő zaj által teremtett nyomasztó atmoszférába a hidegháborús fenyegetettség érzete vegyül. (Gáz-)maszkok, köpenyes figurák rendre felbukkannak a kópiákon, a hamis zongora hangsorára hömpölygő *Viszlát mama!* Csernobil-mementóként is felfogható.

A Buharov-filmek – a rendezők által szerzett, zörejekkel súlyosbított – zenéje vetekszik a látvány jelentőségével. A 40 Labor eredetileg zenekarként indult, majd megszűnése után Igor és Ivan Buharov filmművészetével – 2012 nyári feloszlásáig – egy másik együttes, az „agrárdzsessz”-ként is felcímkezett Pop Ivan audiovizuális tevékenysége fonódott össze. Az avantgárd dzsessz és a balkáni népzene keveréke óhatatlanul adalékként szolgál a Kelet-Európa-érzéshez, de az együttes névválasztása is a régióban tartóztat bennünket.

A Pop Ivan a Máramarosi-havasok és Bodor Ádám regénye, a *Sinistra* körzet egyik mitizált, rejtélyes csúcsa, amelynek lábánál denaturált szeszt kortyoló karkai szerzetek, ezüstnyakkendőjű keretlegények és hegyivadások húzzák meg magukat. Történeteik, egzisztenciális játszmáik külön-külön mulatságosak, összefűzve azonban szürreális együttest alkotnak. Hasonló alakokkal találkozhatunk a javarészt szintén a természetbe helyezett Buharov-mikrokozmoszban, amelyet ugyan nem hat át teljesen az animalizáltság, mint Bán Zoltán András értelmezésében a bodori körzetet,³ de mások mellett a *Sinistra* szimbolikus állatai is rendre feltűnnek a kísérleti filmekben (így a medve a *Hotel Tububan*, ludak és denevér a *Jancsika és a libuskákban*, halak a *programban*). Boros Enikő *Sinistra*-interpretációja pedig akaratlanul a buharovi létvidéket is leírja, amely „egyszerre alvilág és óvóhely a társadalom kitaszítottjai számára”, akik „csupán önmaguk árnyai”.⁴ Mind Bodor Ádám, mind a Buharovok Keletjét egymással dadogva vagy kelletlenül érintkező emberek lakják, akik között olykor különös ügynökök tűnnek fel. Világukban

a hatalom nem törődik a reprezentációval, helyette a rendszer – egy kimondatlan gyökerű traumával elkeveredve – mélyebbre: a minden napokba szivárgott le. És bele is cementesedett egy örökkévalóságra. •

veress dani

A lapszámban található filmkockákat Igor és Ivan Buharov hamarosan megjelenő Good Opinion című művész-könyvéből közöltük. A kötet kiadói a budapesti tranzit.hu és az acb Galéria, illetve a białystoki Galeria Arsenal.

¹ Nyugat-európai galériák mellett Prágában, Brüsszelben, Pozsonyban, Zsolnán, Lódzban és Białystokban is szerepeltek már tárlatokon.

² DOMONKOS DOMI István, *Yu-Hu-Rap*, Bp., Noran, 2008. Idézet a borítósövegből.

³ BÁN Zoltán András, *A főmű* = Kritika, 1992/7, 16–17.

⁴ BOROS Enikő, *A Sinistra körzet motívumhálójá. Ember – vegetáció* = Korunk, 2003/5, 101–105.

Beszédttöredékek a szerelemről

Turi Tímea: *Jönnek az összes férfiak*, Kalligram, 2012

A *Jönnek az összes férfiak* a könyv fülszövege szerint az 1984-ben született Turi Tímea első verseskötete – pedig tudható, ha máshonnan nem, hát a könyvtári katalógusokból, hogy a szerző verseiből korábban már két gyűjtemény is megjelent; igaz, az egyik tizenkét, a másik tizenöt évvel ezelőtt. Ez, főleg azzal a ténnyel együtt, hogy közülük a korábbi Turi öt éves korából datálódó műveket is tartalmaz, könnyen érthetővé teszi, miért feledkezett meg róluk az ismertető szerzője. Ám talán mégsem csupán anekdotikus adalék a költői arcképhez e kötetek létezése – a *Jönnek az összes férfiak* alapvető beszédpozíciója legalábbis éppen ezen ellentmondásos elsőség felől tűnik a legkönnyebben megközelíthetőnek. Hiszen ebben a kötetben egyszerre tűnhet úgy, mintha a költészet a versek beszélőjének legtermészetesebb életközege lenne, és ugyanakkor mintha éppen most, szemünk láttára tanulna beszélni, az alapoktól kezdve felépíteni költészetét.

A kötet kezdetén ugyanis azzal kell szembesülnünk, hogy a kiindulási pontok sem adóttak, azok kitapogatásáért és megragadásáért is komoly küzdelmet kell folytatni. Teoretikus alapfogalmak egész hada vonul itt be (a történet és a hasonlat; a titok, a hazugság, az őszinteség és az igazság; a beszéd és a hallgatás; a személyesség és az általánosság), hogy azután az első versek aprólékos lépésekben igyekezzenek tisztázni ezek jelentését, jelentőségét és egymáshoz való viszonyát, mely vállalkozás leginkább egy saját nyelvfilozófia és – ezen keresztül – poétika alapvonalai kimérésének látszik. A versek alaptónusát ebből adódóan a fogalmakon végzett gondolati műveletek absztraktsága határozza meg („*A titok és a hazugság testvérek. De ez nem jelenti azt, / hogy ami kimondott, mindig igaz lenne. [...] Tehát nem az igazság szólal meg a kimondhatóban, nem is a hazugság, mert az mindig eltakart, de nem is a megnevezhetetlen.*” – *Az összes elbeszélés*, 13.), de a szövegek nem hagyatkoznak egészen a következtetések szigorú egymásutánjára, hanem hasonlatokkal („*A szavak mégsem olyanok, mint a bélsár [...] Inkább mint a le-*

kapart heg, olyanok” – Csak a plezúr,
19.) és példaként megjelenő, több-kevesbé modellszerű történetcsírákkal is operálnak („*Ha titkod van, hazudnod kell, / és a hazugság lesz a titkod. / Senki se várhatja el a másiktól, / hogy ne legyenek titkai, / de közben mégis azt várja, / hogy őszinte legyen.*” – Mihez képest, 12.; „*Ahogy a színészek a sáljukat megkötik. / Civilben. A férfihiúság biztos jele. Ha / kiült a farmer, és gyűrött a póló, a sál / akkor is árulkodik.*” – Modor, 18.), miközben kérdéseik részben éppen a történetekre és hasonlatokra vonatkoznak. Kezdetől működésbe lép tehát egy kétirányú mozgás, egyfelől a folyamatos elméleti tisztázás, másfelől a személyes-érzéki visszacsatolás irányába. Ezek a pólusok pedig egymásnak kölcsönösen alárendeltnek mutatkoznak: a kötetben teória és praxis nem elkülönülő területek, hanem kölcsönösen átjárják egymást – ebből is adódik, hogy nem lenne könnyű meghúzni a határt a pusztán metapoétikusnak ítéltető szövegek körül.

A Turi által megalkotott és alapvonásaiban végig kitartott nyelvnek ugyanis talán a leglényegibb vonása az a felfüggesztettség, amely biztosítja, hogy a kötet egészében tekintve egyaránt érintkezzen a történetek és a fogalmak szintjével, miközben egyformán távolságot tart az előbbi partikularitásától és utóbbinak az igazolhatatlanságból fakadó kiszolgáltatottságától a retorikának. „*Amikor találkozásokról beszélek, / semmit sem mondok el ezekről a találkozásokról, / mert semmit sem mondok el a körülményekről, / furcsa szeméremből letakarom a képet a képről, / és az unalmas leplet mutogatom kihívó magakelletéssel*” – írja a *Hiányáról pontosabban* című versben (27.), és ebben a megfogalmazásban, mely alapvetően orientálja az egész kötetet, egyformán fontos a találkozásokról való beszéd és a semmitmondás, a letakarás és a mutogatás. Ez a kettős működés az, ami megakadályozza, hogy a kötet versei bármiféle könnyen átlátható rendbe álljanak össze: ugyanúgy nem válik belő-

lük – bármilyen tágon értelmezett – verses regény, ahogy filozófiai rendszer sem. Miközben a kötet újra és újra szerelminek nevezhető témák körül időz, az olvasó biztos kudarcra van ítélve, ha megpróbál a kötet mögé valamiféle átfogó (esetleg életrajzívá projektálható) narratívát rekonstruálni, vagy csak személyként megragadni akár a beszélő alanyt, akár szóba hozott tárgyait. Az egyes versek teorémáinak közös nevezőre hozásával kapcsolatban viszont óvatosságra int annak időnkénti megmutatkozása, hogy azok konkrét szituációkból elvont, nem pedig valamiféle mindenben túli, semleges térből felhangzó állítások.

Ilyenképpen a kötetet a legpontosabban talán Roland Barthes híres könyvének címével jellemezhetjük: *Beszéd-töredékek a szerelemről*; és ennek a bőséges anyagot – öt ciklusban csaknem kilencven verset – hordozó kötetnek az alaptörekvése is sokban hasonlít a Barthes-mű rendszertelen és személyes enciklopédikuságára. A *Jönnek az összes férfiak* érzések, benyomások, viszonyok és tanulságok igen széles spektrumának feldolgozására tesz kísérletet: ez az evidens segédegzenéseket nélkülöző bőség

egyfelől persze – nem is feltétlenül kellemes – szédülést okoz az egész kötetet egybelátni törekvő olvasónak, másfelől azonban alapvetően fontos eredményekhez vezet, hiszen az a legfőbb garancia az egyes darabok autonómiájának megőrzésére. Azok ugyanis így anélkül vonhatják ki magukat a kézreálló szerelmi forogatókönyvek közhelyes teleológiai alól – melyek általában rátelepszenek ezekre az élményekre, hogy azután utólagos és külsődleges módon rendezzék el őket morális rendszerekbe – hogy akár a radikális konkrétság, akár a radikális absztrakció menekülőútját kelljen választaniuk. És talán éppen ez ennek a költészetnek a lényege, és egyben történettel szembeni szkepszisének és töredékesség iránti szimpátiájának forrása („*Jegyzetfüzetbe / kell írni, mert oda csak akkor kerül valami, ha eszébe / jut az embernek, és nem akkor, amikor írni van / idő. Vagyis mégiscsak a türelmetlenség műfaja / a töredék: a türelmetlenség, hogy valamit rögtön / le kell írni, valamit, amit később nem lehet beilleszteni, / engedelmes téglá, semmiféle épület szigorúságába.*” *Jegyzetfüzetbe*, 17.): nem a reprezentáció látszik esztétikájának alapja lenni, hanem mintha az élet folyamatos

reflektálásának levethetetlen közege lenne a költészet e beszélő számára („*Irigyelt, ti boldog hivatások, akik, ha kedvetek van, / nem beszéltek. Akiknek ékszer a szó, levethető.*” – *A láthatár*, 75.). Ebből adódik a természetesség érzése, ebből talán a végig próza és vers határán egyensúlyozó, az erős, egyéni hang által összefogott és személyessé tett stílus, de mindekelőtt az, hogy poétika és nyelv-filozófia megkülönböztethetetlenül egymásba mosódik itt. Hiszen újra és újra nyilvánvalóvá válik, hogy a nyelv és a gondolkodás lehetőségei és korlátai nem csupán a lejegyzés vagy a kommunikáció, hanem egyáltalán a világ tényeihez való hozzáférés feltételeit határozzák meg, legyenek azok akár fogalmi, akár érzelmi, akár fizikai jellegűek. Az egymást követő helyzeteknek a maguk töredékességében megőrződő, folyton elmozduló perspektíváknak alárendelő, ám állandó és alapos reflektálása tehát e kötet szerénynek látszó, ám valójában igen ambiciózus tétje, így lesz az napló és számvetés különös hibridje. És ha az olvasóban az elveszettség érzését okozza is időnként, hogy a versek személyessége ellenére sem feltétlenül képesek azokba belehelyez-

kedni, ugyanakkor általánosságuk ellenére sem képes őket (magára) applikálni, ha így némely vers az élménytöredékek, a gondolatmenet követhetetlen rendje miatt végleg magánbeszéddé – vagy a kötet saját szavával: motyogássá – válik is (például a *Nem romantika*: „*Mikor lettem szerelmese másnak, boldog gyermek, / soha el nem készülő fényképe egy fájdalmas utazásnak, / félelem és várakozás, mélyrétegi rettegés és kibuggyanó / nevetés, te boldog napközi. Az idő, mint a szolmizáció, / részekre szabdal, hogy aztán összecsengjen: / ugyanaz a múltam egyre mélyül*”, 104.), végső soron mindez (meg néhány közhelyesebb sor) sem változtat semmit a kötet igen szimpatikus elszántságán, mellyel önmagát és tárgyát egyaránt – a legjobb értelemben – komolyan véve halad előre, ezáltal válva az utóbbi idők legmeggyőzőbb (kvázi-)debütálásainak egyikévé. •

Lengyel Imre Zsolt

Az illúzió kedvéért

Szeghalmi Lőrincz: *Levelek az árnyékvilágból*, Magvető, 2012

Az elmúlt néhány évtized magyar regénytermését tekintve egyáltalán nem magától értetődő mindaz, amire a *Levelek az árnyékvilágból* című regény vállalkozik. Nem magától értetődő ugyanis, hogy egy regény különféle tartalmi és formai megoldásokkal kifejezetten azt az illúziót igyekezzen kelteni, hogy a szöveg *tényleg* abból a korból származik, amelyben a benne foglalt történet játszódik. Ez a félkomoly látszatkeltés már a könyv

borítójával elkezdődik, hiszen szerzőként a regénnyé összeálló levelek írója, Szeghalmi Lőrincz van feltüntetve, míg a valódi alkotó, Alt Krisztián neve diszkréten megbújik a szerzői jogi bejegyzésnél. Természetesen a levélregény-formátum mellett sem mehetünk el szó nélkül. Ha minden ilyen módon elbeszélte történet esetében nem is, de a *Levelek az árnyékvilágból* olvastán

könnyen beláthatóvá válik, hogy ez a megoldás (ti. hogy a főszereplő egy távoli, kívülálló személlyel interakcióba lépve beszéli el az eseményeket) némiképp autentikusabbá teszi a narrációt, mintha csupán saját magának jegyezné le a vele megesett rejtélyes kalandokat.

A *Levelek az árnyékvilágból* esetében érdemes beszélni arról is, hogy miért éppen a 19. század

közepén, egészen pontosan az 1839-40-es esztendőben játszódik a történet. Mindez nem politika-, hanem mentalitástörténeti szempontból fontos; nem is nagyon történnek utalások olyan eseményekre, amelyek

a jelenkori olvasó szemében történelmi jelentőségűnek tűnhetnek. Helyette sokkal inkább két világértelmezési mód konfliktusára kerül a hangsúly – a jelenségeket mindig racionálisan megmagyarázni igyekvő nézőpont és egy naivabb, a megmagyarázhatatlan jelenségekkel szemben sokkal megengedőbb, sőt alázatosabb mentalitás közötti ellentétekre. Mivel regényről be-

szélünk, mindez természetesen az egyes emberek közötti viszonyokban mutatkozik meg. Szeghalmi Lőrincz, a fiatal ungvári orvos, a tudomány rendíthetetlen(nek tűnő) híve egy különös eset (egy fiatalasszony békát szül), és az abból kibontakozó további furcsa események során ismeretségbe kerül egyrészt egy Bakos Gyula nevű javas emberrel, másrészt egy Endrődy Ilona nevű fiatal nemes özvegyasszonnyal, aki még a babonás nép szemében is bolondnak tűnik, s éppen ezért Szeghalmi saját bevallása szerint sem érti, miért is vonzódik hozzá annyira. E két ismeretség sorsfordító hatással bír majd az orvos életében.

Egy évszázaddal a *Sherlock Holmes*-történetek után, a különféle *Helyszínelők* korában persze joggal várhatja az olvasó, hogy racionális magyarázatot kapjon arra, miért mászkálnak vízi hullák egy szigeten, miért tűnik erősebbnek egy ember az ő széttépésére hozzákötött igavonó barmoknál, vagy hogy tényleg farkasember hajt-e el egy egész nyáját. Ám a barátjának (talán volt diáktársának) a vele történetekről leveleiben számot adó Szeghalmi, bármennyire is a tu-

dományok rendíthetetlen hívének mutatja magát kezdetben, nem képes a felvetődött rejtélyekre magyarázatot adni. Meglehet, hogy csupán egy rablóbanda ténykedéséről van szó a háttérben, melynek tagjai különféle trükkökkel épp a babonás emberek hiszékenységét próbálják kihasználni. De a fiatal orvos túl sok megmagyarázhatatlan dologgal találkozik, ráadásul érzelmileg is túlságosan érintette válik a történetekben ahhoz, hogy ne a könnyebb megoldást válassza, és mindazt, amit átélt, ne ugyanúgy a boszorkányság, a bűbájosság, a rontás jelenségeivel magyarázza, mint Bakos.

Szeghalmi története tehát egyrészt fejlődés-, ugyanakkor negatív fejlődésregényként is értelmezhető. A Bakossal közösen átélt események, az ez idő alatti beszélgetések, egymás világnézetének megismerése és elfogadása szép és izgalmas jelenetei a történetnek. Nemcsak Szeghalmi, de Bakos is sokat tanul a másiktól: különösen figyelemre méltó pillanata ennek a kölcsönös ségnek, amikor a javas részt vehet egy boncolásnál, és először láthat emberi belső szerveket. Másrésztől azonban mégiscsak egy szel-

lemi kudarc ívét írja le a regény. A szépreményű, saját hivatása fejlődésével lépést tartó (erre utalnak az olyan megjegyzések is, mint hogy ő már használja a sztetoszkópot, míg sok társa még bizalmatlan az eszközzel szemben) fiatal orvos végül képtelen feldolgozni a vele történeteket, ráadásul mélyen belesüpped a gyászba is – ennek következtében feladja addigi világnézetét és egy javas ember segítségével akarja elérni a lehetetlent, kapcsolatba lépni halott kedvesével. Mondhatnánk persze, hogy erre tulajdonképpen születésétől fogva determinálva van: a még kisgyerekkorában eltávolított hatodik ujjának csonkja folyamatos szembesítést jelent egy, a tudományostól messze eltérő világnézettel, és a történetek hatására egy sor elfojtott érzés találhat utat a fiatalemberben. Ugyanakkor az effajta belátások megint csak a jelenkor emberének tapasztalatait tükrözik, Szeghalmi tollából egy ilyen gondolatmenet minden bizonnyal hiteltelennek tűnne.

Némiképp hirtelen marad félbe a történet, nem kevés hiányérzetet hagyva az olvasóban, de ismételten éppen ez járul hozzá az illúzióhoz: ha egyszer Szeghalmi

nézőpontjából kerülnek az olvasó tekintete elé az események, nem kerülhet a kötetbe több, mint amit erről maga a levelek írója tudhatott. Az illúziót szerencsés módon nem töri meg, hanem tovább erősíti a sűrű lábjegyzetelés is, ami szintén eltávolítja a jelentől a leveleket, melyek nyelvezete egyébként a szokványos archaizálási módot követi: *valék, szólott, midőn, csönd állott bé* stb., de inkább csak itt-ott, jelzésértékűen, az illúzió kedvéért, és éppen csak annyira, hogy ne váljon túl nehézkesé és fárasztóvá az olvasás.

Mindazon olvasók, akik az utóbbi időben sokadik reneszánszát élő, természetfeletti lényekről szóló történetek trendje miatt fordulnának a kötethez, valószínűleg csalódnának benne, hiszen a *Levelek az árnyékvilágból* esetében nem ezeken a motívumokon van a hangsúly. Kétségtelen, hogy nem akar többet a regény, mint szórakoztató olvasmány lenni, ezt azonban egy (már többször emlegetett) igényesen megtervezett illúziókeltő játékkal igyekszik elérni. Hogy nem szájbarágósan, nem túlmagyarázva, hanem éppen csak fel-felvillantva, egy-egy pillanatra megsejti az

olvasóval annak izgalmát, mennyivel másként látták, értelmezték, éltek meg az emberek a körülöttük lévő világot akár csak másfél-, két évszázaddal ezelőtt is.

S hogy végül levon-e belőle bármiféle tanulságot magának, az már nem Szeghalmi Lőrincz, hanem az olvasó története lesz. •

Pethő Anita

Felmérni a hiányokat

Sopotnik Zoltán: *Saját perzsa*, Libri, 2012

A *Saját perzsa* bizonyos értelemben logikus folytatása Sopotnik Zoltán előző művének, a remek *Futóalbum*nak. A kötetkompozíció narratív szerepe a mostani könyvben is hangsúlyos; olyannyira az, hogy a versciklusok közé ezúttal egy elbeszélés is beékelődik. A szövegek ugyanúgy egymásból nyerik igazi erejüket, és hasonló témákat járnak körül, mint az előző kötetben. „Körkörösén” épülnek fel, újra- és újraírva a korábbi sorokat; talán az sem előzmény nélküli, hogy a

„dolgozok szélénél” (a marginális jelenségeknél) kezdődik a körbejárás: „Mindig / a dolgok széle a leg-/ fontosabb. Ott törik / szét a határvonal, / először ott lesz sebezhető” (124).

Igazán döntőnek mégis az elterések bizonyulnak. A legszembetűnőbb ezek közül, hogy míg a *Futóalbum* hangneme következetesen komor, a *Saját perzsa* a finomtól a harsányabbig többféle iróniafajta is felvonultat. Ez annak a következménye, hogy időnként nyers ellenpontozásokat iktat be, melyek felvillantják, mi van a lírai én magánmitológiáján kívül. Az előző kötet a fogyatékkal élő ikertestvérről írva olyan gondos stilizációt használt, mely még a folyosó kövére folyó nyál képét is megóvta az elidegenítő hatástól. Az új könyv kizökkent az ilyesfajta intimitásból – például egy (látszólag) szenvtelen megjegyzéssel, miszerint az ikertestvér „csak anyámat ismerte meg, engem soha” (83). Hasonló stratégia érhető tetten egy másik motívum, a migrén esetében: samanisztikus látomásként, a poézis eredeteként látjuk, de ennek a képzetnek a bájos naivsága is kézzelfogható: „Ezoterikus leszek,

/ azoknak egyszerű ilyenkor" (13). Az ironia mégsem bontja le teljesen a mitologikus látásmódot – a lírai én akár azt is mondhatná, „hiszek hitetlenül a mitológiámban”. Egy példa az elbeszélésből, a *Lassú társasból*: „Úgy kell üveget fűjni, hogy megeszed a lelked egy pillanatra.” (77). A lélek szó etimológiájának ismerete (a *lehel*ből ered) megfosztja a motívumot a transzcendenciájától; a kötet mégis komolyan veszi a metaforát, amit az is mutat, hogy megfigyelhető benne a versek egyik visszatérő retorikai eljárása, a kint-bent ellentét elbizonytalanítása (kifűjni/kilehelni avagy megenni a lelket).

A saját, mitikus beszédet – a *Ragados* és esetleg a *Nehéz* név kivételével – még az ironikus távolságtartás ellenére is megbízhatóbbnak tartják a versek, mint a Rendet jelképező közös nyelvet. Az utóbbitól való elmozdulás hatására értékelődik fel a szavakon túli kommunikáció (mint a szeretkezés vagy a perzsa

katona képe, mellyel a beszédképtelen ikertestvér „üzen”), és ezért hangsúlyos az is, hogy a világ koherenciája csak látszólagos, mindennek megvan a maga nyelve (a *Hasas kockák* például a „politika nyelvét” említi). A családi történetek felgöngyölítése, az apa- és istenkeresés szétzilálják a Rendet, ahelyett, hogy

elhelyeznék benne a beszélőt, aki emiatt (a *Saját perzsa* metaforája szerint) „viszszafele-létre” kényszerül. A felforgatott világban még Isten is szerepet cserél a lírai énnel, ő lesz a hitetlen, a keresésre szoruló („Fogást keres

rajtam az / Isten. [...] Nem figyel rám, mert / alig hiszi el, hogy létezem.” [34-35]).

A rendszer működés-képtelensége nemcsak témaként van jelen, a szövegeket magukat is ez a tehetetlenség mozgatja. A többszörös ellentétezésre épülő *Napcselekben* a lírai ént és a megszólított személyt, a kedvest egy kifordított idilli képben látjuk. Csakhogy egymáshoz közel

is elszigeteltek maradnak („Megértjük / egymást, mint a napszakok. / Bőrünkön a másik árnyéka / kitart a váltásig, ahogy távolból / gyárkürt jelzi a metszéspontokat.”), kommunikációjuk pedig – legalábbis verbális kommunikációjuk – megghiúsul („mindig/ úgy fordulunk, hogy szólni nem lehet”). A vers a következő sorokkal zárul: „Szétszedjük, / majd máshogy rakjuk össze / egymást. Egészen.” Ezt érthetjük úgy is, hogy a versszereplők egészen máshogy rakják össze egymást – hogy a másik idegensége valóban mássá tesz –, és úgy is, hogy egészzé alakítják (át?) egymást. Az egészként létező személyiség koncepcióját megcáfolni látszik egy másik vers, a *Rétegek* első strófája („Kamu az ember. / Semmi bonyolult, / csak törmelék.” [149]), de arra a szövegre (a közös nyitósor révén) három másik (*A semmi átmenet*, *Mutatványos fények*, *Borzas ész*) válaszol, az egyik pedig épp a fentiek ellentétét állítja („Kamu az ember. / Titkos bonyolult.” [60]). Ezt viszont úgy is értelmezhetjük, hogy az alulstilizált kezdősorral összekötött versek nem egymással olvasandók össze, nem ugyanarra a kérdésre adnak választ; in-

kább arról tanúskodnak, miként veszíti el egy mondat az önazonosságát, ha különböző helyzetekben használják. A könyvnek ez az ellentmondásossága egyébként izgalmas és tanulságos vitát kezd kialakítani. Krupp József szerint egy-egy motívum ismételt felbukkanása nem mindig képes új jelentésmozzanatok megteremtésére, a kötetben pedig inkább az átgondolatlanság érhető tetten, mint a széttartás retorikája.¹ Vass Norbert ezzel szemben éppen a széttartó elemek összeolvasására vállalkozik, és az a filológiai adatközlése is a szerző tudatosságát, átgondoltságát hangsúlyozza, miszerint a prózai rész már 2007 óta formálódott.² Annyi legalábbis biztos, hogy a kötet maga lépten-nyomon reflektál arra, hogy széttartó, hiányos elemekből épül fel.

A hiány poétikájával dolgozó szövegeknél az olvasónak fel kell mérnie ezeket az üres helyeket, és – képtelenség vagy nem – el kell döntenie, mekkora belőlük az a „mennység”, amely még a mű javára dolgozik. Noha élvezetesen tartom Sopotnik új könyvét, őszintétlenség lenne elhallgatnom, hogy az előző kötetével ellentét-

ben a *Saját perzsában* felvillantott történetdarabkák, a szinte egyetlen szituációba rekesztett alakok nem válnak igazi rejtélyé – megmaradnak pusztán hiánynak. Még egy kifogás: a nyelvkritikus szemléletmód már a *Futóalbumban* is észrevehető volt (a versek ott mintegy a címeikben szereplő elhasznált szavakat definiálták újra), ehhez a *Saját perzsa* önreflexivitása nem sokat tesz hozzá, amit viszont igen, azt némileg didaktikusan. A túlbeszéltég és a hiány pedig nehezen békíthetők össze egymással. •

Tamás Péter

A feltámadás mítoszai

Darvasi László: Vándorló sírok, Magvető, 2012

Habár éppen novellisztikája a legünnepelebb szegmense Darvasi László írói munkásságának, a *Vándorló sírok* alkotásait mégsem kizárólag a rövidpróza esztétikai szempontjai felől érdemes megközelítenünk. Darvasi legújabb könyve ugyanis teljes terjedelmében, szinte megbonthatatlan egységként válik igazán jelentős művé. Az átgondolt és következetesen felépített kötetkompozíció keretbe fogja a novellákat, amelyek e kontextus híján talán túlságosan széttartónak tűnnének. A struktúra ilyes tudatosságának eredménye, hogy az elbeszélések nem önmagukban, hanem sokkal inkább a közöttük kialakuló viszonyrendszerben jutnak érvényre. Pozíciójukat elsődlegesen a kötetfelépítés határozza meg: a húsz elbeszélés öt ciklust alkot, amelyek, bár tartalmi szempontú elkülönítések, nem jelentenek feltétlenül áthághatatlan, merev határokat. A ciklusok szerinti tagolás egyúttal korszakolás is, hiszen mindegyik szakasz egy történelmi kor színre

¹ KRUPP József, *Széttartó sajtóírmek (Sopotnik Zoltán: Saját perzsa)*, Műút, 2012/35, 77-79.

² VASS Norbert, *Notesz-mítoszok, avagy Z. retorikanyomozó nyugtalan feljegyzései (Sopotnik Zoltán: Saját perzsa)*, Új Forrás, 2012/10, 80-83.

vitele (az édenkerttől az ókori Kínán, a bibliai idők Jeruzsálemén és a középkori Spanyolországon át végül napjainkig jutunk). A kötet tudatos – ha úgy tetszik, jelentésses – kronológiai sorrendet követ, és így is építkezik: az egyes korok tapasztalataira, tanulságaira rakódna rá az újabb idők hordalékai (ezt a kontinuitást kulcsszereplők és visszatérő motívumok révén éri el).

Ennyiben kétségkívül emlékeztet valós történelemszemléletünkre: a korszellemet mindig az előző korok jelentősebb, legtovább ható kulturális tradíciói, konvenciói alakítják, formálják, és egyúttal korlátozzák is; még akkor is, ha egy új gondolkodástörténeti éra az előző antiteziseként határozza meg magát.

Mindebből persze nem következik, hogy a ciklusok (és azon belül az elbeszélések) valamiféle átfogó koncepció részegységei lennének, a szerző némely sajátos eljárása azonban okot adhat ennek feltételezésére. A címben például sok esetben nem csak a – minden különösebb funkciót mellőző – megnevezés mozzana-

ta fedezhető fel, ezek olykor többet elmondanak (vagy csak sejtetnek), mint amennyi a történetekben explicit módon kifejezésre jut. *A Holm-féle előadás* mint ciklus jelesül a bibliai időkben játszódó három novellát foglalja magába, míg az azonos című elbeszélés a kötet egy későbbi pontján kapott helyet, a kronológiát tekintve is a legutolsó szakaszban. Ez utóbbi mű narrátora kerül kulcsfon-

tosságú pozícióba, amikor is az ő „előadásaiként” értelmeződnek a korábban olvasott novellák. Hasonlóan jelentéssé válnak a cikluselnevezések akkor is, amikor egyes történetek valamely motívumát terjesztik ki a teljes szakaszra, ezzel

felvetve a közös értelmezés lehetőségét. Erre is álljon itt egy példa: a *Jézus-manökenek* egyetlen olyan művet tartalmaz, amelyben a főszereplő a szó legszorosabb értelmében Jézus modellje (Peppót a festő, Jacinto helyezi ebbe a szerepbe), ugyanakkor a megváltás-történetet az összes többi elbeszélésre is ráolvashatjuk. Feltehető persze, hogy e közös vonást fel sem fedezné a befogadó, ha nem erre

irányítaná a figyelmet a ciklus címe – éppen ez a játékoság jellemzi legjobban a könyv struktúráját.

Ha a fentiek arra engednek következtetni, hogy a *Vándorló sírok* összefüggő műnek tekinthető (tekintendő), akkor körvonalazódnia kell benne egy olyan nagyobb ívű gondolatmenetnek, amely a kompozíció központi tematikáját adhatja. A kötet motívumkészlete, úgy látszik, éppen ezt támasztja alá. A leggyakoribb visszatérő eleme az elbeszéléseknek a halottak feltámadása, és befolyásuk az élet megszokott menetére – akár emlékezés által, akár a szó szoros értelmében. Az *Árulás* az utóbbira lehet példa, a főszereplő pár (talán az édenkerti férfi és nő) életét a halottak folyamatos jelenléte teszi terhessé, idővel elviselhetetlenné, mind több időt és teret követelve maguknak, míg végül „*egy ajtónyikordulásból, a nyári álmukból fölköltött őszi kabátok illatából is ők köszöntek vissza*”. (A novella némely mondata azért jól jelzi, hogy ebben az esetben is éppenséggel az emlékezésről van szó.) A halottak a múlt terhet, az ősök végzetes hagyatékát hordozzák. A *Ricardo de Cruz vándorló sírja* is ekképpen veti fel a

múlt ráhatását a jelenre, az elhunyt testvér emlékének hatalmát életben maradt bátyja és egyben gyilkosa felett. Élet és halál dimenzióinak egymásba csúszása mintha a múlt eltörölhetetlenségét is jelezné, illetve hogy az emlékezés miként formálhatja örökkévalósággá a múlandónak – sőt, elmúltnak – hitt jelenségeket, személyeket és eszméket egyaránt. A *Nagy Hullakereső Verseny* két szereplőjének, Lyes úrnak és Nyetbiztos úrnak „*hosszas és bonyolult társadalmi műveletek révén sikerült elérniük a legszebbet, ami ebben az országban közemberrel történhet, belehalniuk a saját nevükbe, sikerült belehalniuk a saját nevük kreálta hírek esőjébe, hamuhullásába, lázas dobpergésébe, az ütemes tapsba*”. Kétes hírnevük egyben halhatatlanságuk záloga.

De nem ugyanilyen hatalommal bírnak a mítoszok is? Ahogyan az már szóba került, minden egyes gondolkodástörténeti korszakban továbbélnek az előző periódusok uralkodó eszméi, ugyanígy mítoszai is, és hasonlóképpen nehezeként, kötöttségként realizálódnak. Jelen esetben a keresztény kultúrkör „mítosza” az, amely a kialakulását követő időszakokat ilyenképpen

meghatározza. A *Vándorló sírok* felépítményében kétségkívül lényeges pozíciójutottamegváltás-történetnek. Ez igaz az egész kötetre, de elsősorban *A Holm-féle előadás* három novellája reflektál a keresztény hagyományra. Jézus ugyan egyik elbeszélésnek sem főszereplője – sőt, egyedül a *Júdás* történetében lép színre, bár ott is csak a címszereplő nézőpontján átszűrve sejlik fel alakja –, de helye egyértelműen ki van jelölve a szövegekben, amit a befogadó ki is tölthet előismeretei alapján. A *síráso*ban említést, kiszólást sem olvashatunk arról, hogy a halott férfi, akit eltemetnek, Jézus lenne, jöllehet ez a cselekmény fordulatai alapján megkérdőjelezhetetlenné válik. E novella téje azonban sokkal nagyobb: a történetben a feltámadás misztériuma látszik romba dőlni, és ez alapjaiban kérdőjelezi meg a keresztény világnézetet, hiszen a krisztusi küldetés nélküle célját veszíti. Meglepőnek tűnik, hogy Darvasi éppen a kötete központi alakjául választott Jézus mítosztát írja vissza egy realista szférába – a *Júdás* és *A síráso* történetében –, és fosztja meg mindattól a szakralitástól (a „misztériumtól”), amivel a kereszténység felruházta. Ez azonban

nem befolyásolja a középkorban játszódtó történetek Krisztus-képét: a keresztes háborúk vérontása, Peppo életének tragikuma mind-mind abból a tradícióból táplálkoznak, amely kizárólagos igazságként fogadja el a megváltás beteljesedését. Ez a történetek között kialakuló ellentét azt is jelezheti – bár e meg-látás kétségkívül méltatlan a kereszténység világra gyakorolt hatásához mérten –, hogy Jézus is csupán „be-lehalt hírnevébe”, vagyis mítosza élteti tovább, és befolyása ez által lehet egyre nagyobb.

Azt természetesen nem állítom, hogy a *Vándorló sírok* pusztán novellafüzérként olvasható, hiszen ez le-fokozná a stílusán és a cselekmény szintjén is kitűnő elbeszélések értékét. Ráadásul e művek több év munkáját ölelik fel; eredetileg nem egy koncepció alárendeltjei, így semmi esetre sem vethetjük el önmagukban is kiemelkedő érdemeiket. A kötetkompozíció azonban olyan közös jelentéssíkkal gazdagította a novellákat, amely szinte elkerülhetetlenné teszi, hogy a szerzői szelekcióban és rendszerezésben lássuk a könyv legnagyobb teljesítményét. •

Horváth Zoltán Dávid

E számunk szerzői

Bartók Imre (1985) író, kritikus, *Budapest* • **Biró Krisztián** (1994) költő, *Miskolc* • **Boldog-Bernád István** (1991) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Bödecs László** (1988) költő, egyetemi hallgató (ELTE-BTK), *Budapest* • **Evellei Kata** (1988) költő, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Pécel* • **Gál Soma** (1992) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest–Keszthely–Sármellék* • **Halmi Tibor** (1987) szociológus, egyetemi hallgató (PPKE BTK), *Dánszentmiklós* • **Horváth Zoltán Dávid** (1988) egyetemi hallgató (ELTE BTK) • **Igor Buharov** (1971) filmművész, *Budapest* • **Ivan Buharov** (1974) filmművész, *Hajdúnánás* • **Lengyel Imre Zsolt** (1986) kritikus, *Budapest*; legutóbbi kötete: *Beszélgetés fűkről – Irodalomkritikák 2009-2012*. (Műút-könyvek, 2012) • **Mechiát Zina** (1991) költő, prózaíró, kritikus, egyetemi hallgató, *Győr* • **Mizser Attila** (1975) költő, író, kritikus, *Fülek* • **Mizsur Dániel** (1991) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Nyolczas István** (1975) animációs filmművész, *Budapest* • **Palágyi László** (1989) költő, műfordító, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Pethő Anita** (1980) kritikus, *Budapest* • **Sós Dóra** (1989) költő, író, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Csuriélet* (2004), *Szekszárd* • **Stolcz Ádám** (1989) költő, egyetemi hallgató (Université d'Evry Val d'Essonne - Jogtudományi kar), *Evry* • **Szabó Márton István** (1993) művészeti gimnazista (Waldorf Kispest), *Szigetszentmiklós* • **Tamás Péter** (1989) író, kritikus, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Tóth Alexandra** (1992) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Turi Márton** (1986) kritikus, szerkesztő (Apokrif Online), *Budakalász* • **Vasile Croat** (1972) médiaművész, *Cegléd* • **veress dani** (1988) egyetemi hallgató (ELTE BTK), az Apokrif szerkesztője, *Debrecen* •

Ára: 350 Ft

9 772060 320008